PUSTAKAAN NASIONAL RI

XXXIV : -
467

hp 292 100

20180010303066 8

NÉ

Bat

XXXIV 467

NEDERLANDSCH-ATJÈHSCHE WOORDENLIJST

ATJÈH
499.2-3
VEL
M

DOOR

TH. VELTMAN,

Kapitein der Infanterie O.-I. Leger.

Uitgegeven door het

Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

BATAVIA.
ALBRECHT & Co.
1896

BATAVIAASCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN

op
Ne
aan
wo
uit
van
Atj
Seu
dat
lan
Atj
om
wa
der
an
eig
»a
de
de
al

INLEIDING.

Vóór de ontvangst van de »Blanco woordenlijst", uitgegeven op last der Regeering ten behoeve van Taalvorschers in den Ned.-Indischen Archipel, had ondergeteekende reeds een groot aantal Atjèhsche woorden verzameld, ten einde later eene woordenlijst in druk te doen verschijnen.

Deze verzameling berustte hoofdzakelijk op gegevens geput uit de werken van Dr. Snouck Hurgronje en ondervragingen van ontwikkelde Atjèhers, waarbij het »Woordenboek der Atjèhsche taal" door K. F. H. van Langen werd geraadpleegd.

Het verzamelen der gegevens geschiedde voornamelijk te Seulimeum en te Padang-Tidji: het is dus niet te verwonderen, dat tal van woorden en uitdrukkingen een Toenòng'sch (Bovenlandsch) of Pidië'sch karakter dragen.

Om contrôle uit te oefenen op de gegevens werd nooit één Atjèher alleen gehoord, doch steeds werden een aantal lieden om mij heen verzameld, die elkaar dan konden aanvullen, wanneer hun kennis van de eigen taal hier en daar te kort schoot.

Daar mijne zegslieden meestal tot de ontwikkelde klasse der bevolking behoorden, die behalve hun eigen gampōng ook andere streken van Atjèh hadden bezocht, werden ook enkele eigenaardigheden van de elders gesproken taal mij medegedeeld.

Onder die zegslieden mocht ook nooit een »oelama" of »além" ontbreken, om uitdrukkingen betrekking hebbende op den godsdienst te verklaren.

Ten einde te kunnen beantwoorden aan de bedoelingen van de uitgave der Blanco-woordenlijst, was het niet voldoende, om alleen gebruik te maken van de reeds verkregen gegevens.

Het bestuur voerende over de onderafdeeling Poelò-Raja, vestigde ik ook mijne aandacht op dialectische bijzonderheden van dit gebied.

De tongval, die tot vóór korten tijd in Panté Tjeureumèn (Boven-Daja) de heerschende geweest en eerst in de laatste jaren met de vroegere bevolking door uitgeweken Atjèhers verdrongen schijnt te zijn, wordt b a s a h a n d e u ë ᵉ genoemd, omdat het woord h a n a, niet aanwezig, in dit dialect h a n d e u ë ᵉ luidt.

Te oordeelen naar hetgeen enkele van de oudere bevolking overgebleven bedaagde vrouwtjes mij dienaangaande mededeelden, was het Panté Tjeureumènsch een Bovenlandsch dialect en leverde het punten van overeenkomst op met den tongval, die in het — thans verlaten — berglandschapje Simileuë gesproken werd.

Dit dialect werd door T. Moeda Dawōt van Seulimeum eenige jaren geleden aan den toenmaligen Luitenant H. Collijn als eene afzonderlijke taal voorgesteld, waarvan bedoeld hoofd evenwel slechts een tiental woorden wist op te geven.

Later bleek den Kapitein G. C. E. van Daalen, dat de lieden van Simileuë een Toenòngsch (Bovenlandsch) dialect spreken, en van de opgegeven woorden vindt men dan ook sommige in het Panté Tjeureumènsch terug. Panté Tjeureumèn behoort evenals Simileuë tot de moeilijk te bereiken berglandschappen, waar ouderwetsche taalvormen het langst blijven leven.

Behalve Panté Tjeureumèn onderscheidt zich nog Lam Nò door een eigen tongval. Deze omstandigheid wordt, als gewoonlijk, door de Atjèhers met legendarische overleveringen omtrent den oorsprong der bevolking in verband gebracht.

Naast de »Mante's" spreekt men in Daja van de »o e r e u ë n g t e u b i ë t l a m t a n ò h" of »a s a j D a j e u" (de uit den grond te voorschijn gekomen of oorspronkelijke Dajaneezen), en ziet men thans in de bewoners van Lam Nò hunne afstammelingen.

Als overblijfsel van een vóór-Atjèhschen tijd wijst de bevol-

king op een graf, dat het stoffelijk overschot heet te bevatten van eenen vorst »Pahlawan Sjah" en dat gelegen is aan den voet van den Glé Tjeuroega.

Aan dat vóór-Atjèhsche tijdperk zou een eind gemaakt zijn door een Atjèhsch vorstenzoon in het begin van de 16e eeuw (Veth »Atchin" blz. 61), na zijn dood als »Pòteu Meureuhōm Daja" vereerd, die over den Tjòt Eumpèë in Daja binnenrukte.

Eene der legendarische verklaringen van den naam »Daja" brengt dezen in verband met een uitroep: »H a n a d a j a o e p a j a l é" (ik weet er geen raad meer op), dien genoemde vorst gebezigd zou hebben, toen een der boomen, waarmede zijn vlot op zijn reis van den Tjòt Eumpèë naar de benedenstreken voortgeduwd werd, dermate tusschen de steenen beklemd raakte, dat hij niet meer los te krijgen was.

Nadat hij de boven Panté Tjeureumèn wonende bevolking tot den Islam had bekeerd, zakte hij de Kroeëng Lambeusôë af, aan welks middenloop zekere »Tō' Pageuë" het bestuur voerde, terwijl aan de Daja-rivier, bij Oedjōng Pò, »Pahlawan Sjah" eene versterking bezat. Bij zijne ontmoeting met »Tō' Pageuë" droeg deze, zich onmachtig voelende hem te weerstaan, den Atjèher zijn land op met de woorden »l a m ' n a", daarmede willende te kennen geven, dat hij in alles diens bevelen zou opvolgen, waarop deze het land »Lam Na" (later verbasterd tot Lam Nò) noemde.

Volgens verklaringen van verschillende lieden werd de »b a s a h a n d e u ë'", welke door strandbewoners wel eens spottend »b a s a t j i t j é m", vogeltaal, genoemd werd, verdrongen, toen tal van uitgewekenen gedurende den oorlog zich in het voor onze troepen toenmaals moeielijk te bereiken Panté Tjeureumèn kwamen vestigen. Thans is genoemd landschap bijna geheel verlaten, na veel overlast te hebben gehad van kwaadwilligen.

Omtrent de »b a s a L a m N ò" vallen de volgende opmerkingen te maken (vergelijk daarbij Dr. C. SNOUCK HURGRONJE's »Atjèhsche klank- en schriftleer" in het Tijdschrift van het Bataviaasch Genootschap, Deel XXXV, bladz. 346-442, hoofdstuk klinkers):

I. De open *a* in de uitgangssyllaben wordt uitgesproken als *eu* b.v. Daja wordt Dajeu.

II. De verlengde vorm *èë* in open uitgangssyllaben luidt hier *ò*.

III. De met Mal. *i* overeenkomende *òë*-klank aan het eind van een woord wordt als *aj* uitgesproken.

Bij de »b a s a h a n d e u ë ²" verandert de open *a* aan het eind van een woord dikwijls in *òw*; *èë* in *èw* (in de strandstreken der XXVI moekim's Lam Nga enz. luidt deze vocaalverbinding *iw*, en in de Toenòng als *èw*), en *òë* klinkt als *èj*. Behalve dit treft men verscheidene afwijkende vormen aan. In de Woordenlijst heb ik slechts enkele woorden uit de b a s a h a n d e u ë ² opgenomen, welke door achtervoeging van (B.H.) als zoodanig zijn gewaarmerkt.

De lieden van Boven-Teunòm en Boven-Wòjla spreken het gewone Atjèhsch; alleen spreken zij de *r*, die gelijk bekend is in Groot-Atjèh sterk gutturaal (brouwend) uitgesproken wordt, vaak als *j*, bijv. b e u j e u ë h voor b r e u ë h (b e u r e u ë h, gepelde rijst, s ij a voor s i r a, zout enz.

De overige Atjèhers noemen die uitspraak t i l ō, gebrekkig, krom sprekend, welk woord evenwel door Pidiëreezen en Bovenlanders ook wel op de gutturale *r* der Groot-Atjèhers toegepast wordt.

De spelling dezer woordenlijst werd gevolgd uit bovengenoemde klank- en schriftleer, daar mij steeds gebleken is, dat een beter weergeven van het Atjèhsch niet denkbaar is.

Omtrent »geheime taal" of het vervangen van sommige woorden, bij het uitoefenen van bedrijven en het vertoeven

op bepaalde plaatsen, door andere, valt het volgende op te merken:

De taalpantang geraakt hoe langer hoe meer in onbruik.

Na den omgang met Europeanen, zeggen sommige Atjèhers, verdwijnen alle slechte invloeden, zooals »djén's" en »hantoe's", die een taalpantang noodzakelijk maakten. Hij wil echter niet erkennen, dat door het voorbeeld der Europeanen, de vrees voor zgd. booze invloeden minder wordt, en daarom zegt hij, dat wij ze slechts verjaagd hebben.

Een oude »pawang" beweerde o.a. dat de golven der zee, na de komst der Europeanen, lang niet meer zoo hoog zijn als vroeger. Hij vergat echter er bij te voegen, dat hij thans bij slecht weer steeds met een Gouvernements-stoomschip wordt overgevoerd, terwijl hij vroeger met zijn prauwtje de hooge zeeën moest trotseeren. 't Is wel aannemelijk, dat de golven, van een Gouvernements-stoomer gezien, lang niet zoo hoog lijken als in een klein Atjèhsch prauwtje.

Behalve hetgeen vermeld staat op blz. 46 t/m 48 deel II van meergenoemd standaardwerk »de Atjèhers", vernam ik nog de volgende »pantang" -voorschriften.

De »è l e u m è ë k e u b a j" kent geen bepaalde taalpantang. Alleen wanneer het licht 's avonds in huis wordt uitgeblazen, mag de patiënt, die onkwetsbaar wenscht te worden, in 't geheel niet spreken. Stilzittende mag hij slechts aan Allah denken. Eens om de veertien dagen moet hij ook van zonsondergang tot zonsopgang met gekruiste beenen tot den hals in het water zitten, slechts aan het Opperwezen denkende.

Voor den schipper gelden de volgende pantangvoorschriften.

Een »a l a m a t o e r e u ë n g m a t é" mag hij niet in zijn prauw medevoeren, evenzoo geen gestolen »a w e u ë ", klaargemaakte

sirih-pruimpjes, rijpe sirihbladeren en zwangere of pas bevallen vrouwen. Een afgesneden top van een pinangnoot mag niet in zee geworpen worden. Men legt zoo'n afgesneden top op den rand van het vaartuig en door de schommelingen moet hij zelf in zee vallen. Een »idja" of »kain" mag niet van de prauw op het land gegooid worden en omgekeerd ook niet. Indien men wenscht te baden in de rivier, mag men niet van den voorsteven eener prauw in het water springen.

Op zee heeft men de volgende taalpantangs in acht te nemen: goenòng (berg) wordt boekét of tanòh manjang; keubeuë (buffel) wordt ranggōng; gadjah (olifant), si oentōt; gloembang (golf), bakat; badè (storm), lawan; oedjeuën (regen), koewah.

Hoort een Atjèher een tijger in het woud, zoo mag hij niet spreken van een »rimoeëng", doch zegt »roesa" (hert); volgens het volksgeloof vlucht zoo'n tijger dan evenals een hert, om op een afstand een dof gebrul te doen hooren, ten einde kenbaar te maken, dat hij geen hert doch een tijger is.

's Avonds mag men geen zout of kalk weggeven; een pantang-voorschrift, om het vaderlijk erfdeel niet verloren te doen gaan.

Zoo heeft ieder bedrijf zijn pantangvoorschriften. In een later te verschijnen nota over de Atjèhsche zijdecultuur enz., zullen de pantangvoorschriften, die de zijdekweekers hebben in acht te nemen, uitvoeriger worden behandeld.

Het zijn dus in het Atjèhsch slechts een beperkt aantal woorden en uitdrukkingen, die soms vermeden moeten worden ter voorkoming van ongelukken.

In de woordenlijst zijn de verschillende voornaamwoorden slechts kortelijk vermeld; de belangstellende lezer, die nadere inlichting begeert omtrent hun gebruik, zij verwezen naar de »Atjèhsche taalstudiën" van Dr. Snouck Hurgronje (Tijdschrift van het Bat. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, deel XLII aflevering 2 en 3).

Om teekenwerk uit te sparen verwees ik hier en daar naar een Nota over de Atjèhsche Goud- en zilversmeedkunst met foto's, verleden jaar het Bat. Genootschap aangeboden door tusschenkomst van den Heer Dr. C. Snouck Hurgronje, en uitgegeven in het Tijdschrift van dit Genootschap, Deel XLVII, 1904, p. 341-380.

Poelò-Raja, den 20^{en} Augustus 1904.

Th. Veltman,

Kapitein der Infanterie.

Gelij
Holle
woord
eenig
mineer
"Zij
die zi
eigen
en beh
Zooa
bekort
heeft
invulli
lende
ware
die d
eenigs
Neder
andere
Het
zaak
ook
zou
naam
jaren
dus

TOELICHTING.

Gelijk bekend is, zijn de indertijd door den Heer K. F. Holle ontworpen en van Regeeringswege uitgegeven blanco-woordenlijsten, voornamelijk bestemd om taalvorschers van eenig ruw lexicographisch materiaal voor het voorloopig determineeren van weinig of niet bekende talen te helpen voorzien. Zij zijn derhalve niet ingericht op de behoeften van hen, die zich van de behandelde talen eenige elementaire kennis eigen willen maken; voor dit doel zijn meer gegevens noodig en behoeven deze eene andere rangschikking.

Zooals men uit de hierboven, met enkele wijzigingen en bekortingen afgedrukte inleiding van den Heer Veltman ziet, heeft deze in menig opzicht meer gegeven dan eene bloote invulling der blanco-woordenlijst voor het Atjèhsch. Verschillende woorden werden uitvoeriger toegelicht dan daarvoor noodig ware geweest en tevens werden aanteekeningen opgenomen, die de schrijver gemaakt had met het voornemen om later eenigszins tegemoet te komen aan de behoefte aan eene Nederlandsch-Atjèhsche woordenlijst voor landsdienaren en anderen, die in Atjèh werkzaam zijn.

Hetgeen aldus tot stand kwam, voldeed uit den aard der zaak geenszins aan de eischen, die men aan een, zij het ook nog zoo beknopt, Nederlandsch-Atjèhsch woordenboekje zou moeten stellen. Daar een zoodanig woordenboek, dat dien naam verdient, ook door eenen vakman slechts na eenige jaren van ongestoorden arbeid geleverd kan worden en zich dus nog geruimen tijd zal laten wachten, terwijl de behoefte

aan een min of meer bruikbaar hulpmiddel voor het aanleeren der Atjèhsche taal zich steeds levendiger doet gevoelen, besloot de Directie van het Bataviaasch Genootschap tot de uitgave van de door kapitein VELTMAN aangeboden lijst, behoudens de noodig geachte verbeteringen en aanvullingen.

Nadat de schrijver in deze laatste voorwaarde had toegestemd, heeft de eerst-ondergeteekende de ingevulde blanco-woordenlijst geheel nagezien, zich wat de aanvulling betreft beperkende in verband met het plan des auteurs: eene breed opgevatte invulling dier blanco-lijst te leveren.

Groot was soms de verleiding om verder te gaan en tal van ontbrekende woorden op te nemen, die de gebruiker der lijst zeker gaarne zou aantreffen, maar had men eenmaal dien weg ingeslagen, dan zou het einde niet te voorzien zijn geweest en het uit te geven werk had een geheel ander karakter gekregen. Zelfs bij het streng inachtnemen der eenmaal gestelde grenzen heeft de bedoelde revisie veel tijd in beslag genomen.

Dit laatste was in zeker niet mindere mate het geval met de omwerking, waaraan de tweede ondergeteekende het aldus tot stand gekomen geheel moest onderwerpen: de omzetting van het verzamelde materiaal in alphabetische volgorde. Zonder deze ware de practische bruikbaarheid van de woordenlijst niet verzekerd geweest.

Het bovenstaande moest vermeld worden èn ter verklaring van de vertraging der uitgave èn om den gebruikers der lijst vooraf duidelijk te maken, wat zij al en wat zij niet in dit glossarium hebben te zoeken.

De figuren, waarnaar onder de woorden »dolk", »hakmes", »mes" en »zwaard" verwezen wordt, vindt men achter in het boekje bijeen; ze zijn naar teekeningen van den schrijver der woordenlijst vervaardigd.

Dr. C. SNOUCK HURGRONJE.
Dr. G. A. J. HAZEU.

dji's gedragen); b a d j è ë s a j e u ë b s e u m a n t ō n g (met lange punten, evenals de vleugels van een vleermuis; deze slippen worden om het lichaam geslagen); b a d j è ë t o e k ò ᶜ (zonder mouwen, vest); b a d j è ë m e u s e u k é t (id.); b a d j è ë g ō h (een ouderwetsche gewatteerde vechtjas); b a d j è ë d a r a b a r ō of — t j ò b M e u l a b ō h (een soort »badjoe koeroeng" met gouden oplegsels, vroeger alleen gedragen door maagdelijke bruidjes).

Baai (inham), l h ō ᶜ.

Baard, b a w ō ᶜ.

Baden, m a n ò ë (zich —); p o e m a n ò ë (een ander —).

Bajonet, t o e m b a ᶜ b e u d é.

Bakken, zie braden.

Bamboe, t r i ë n g; b o e l ō h (gladde bamboe).

Bamboespruit (jonge —), r e u b ō n g.

Band (arm — en enkel —), g l e u ë n g d j a r ò ë; t a l ò ë d j a r ò ë; t a l ò ë g o e l é; i k a j; p o e n t o e; i k a j s a g ō b a w a n; s a n g g a of i k a j m e u t a m p ō ᶜ; i k a j m e u g e u n t a; i k a j m e u d o e r ò ë; i k a j k l é n g; k r o e n t j ō n g m e u g e u n t a; s a w è ᶜ; s a w è ᶜ p o e t j ō ᶜ r e u b ō n g; s a w è ᶜ b o e n g ò n g k e u p o e l a; s a w è ᶜ b r o e ë ᶜ t j e u d ō h; s a w è ᶜ b ò h g e u m e u ë ᶜ of a d j e u m a t m e u r a k é t; g l e u ë n g g a k i; g l e u ë n g g a k i m e u ᶜ o e l è ë m e u ï h; g l e u ë n g b o e l a t; g l e u ë n g m e u s a g ò ë; g l e u ë n g m o e b a l ō t; g l e u ë n g g a k i p e u n o e t a of g e u p o e t a (zie het opstel van schrijver dezes over de Atjèhsche goud- en zilversmeedkunst in Tijdschr. Bat. Gen. Deel XLVII p. 372).

Band (buik —), t a l ò ë k i ᶜ i ë n g; t a l ò ë k i ᶜ i ë n g r o e d j a (de gewone buikband van linnen, dien de mannen dragen); t a l ò ë k i ᶜ i ë n g k o e l é t (van leer); — — m a n è ᶜ (met kraaltjes bewerkt; de gordelplaat van bovengenoemde buikbanden heet *tjapéng*); t a l ò ë k i ᶜ i ë n g r ō;

— — p i r a ᶜ m e u ᶜ o e l è ë s o e a s a; — — m æ u ᶜ o e l è ë m e u ï h; — — b ò h e u m p e u ë ᶜ; — — b o e n g ò n g r o e b é ᶜ; — — m a n j a m o e; t a l ò ë p e u n d é n g (de gordelplaat zelf heet *peundéng*); g e u n d é t (de acht laatstgenoemde zijn van metaal; zie overigens het boven geciteerde opstel p. 369).

Bandveer, zie geweer.

Baren (bevallen), m a t t a l ò ë (het touw vasthouden, aan het bevallen zijn); m a d e u ë n g (voor het vuur liggen, pas bevallen zijn); d o e ë ᶜ d i d a p o e (id.).

Bedehuis, zie tempel.

Bedgordijn, k l e u m b o e, k l e u m o e.

Bedriegen, p e u n g e u t; t i p è ë, t e u m i p è ë.

Been, g a k i, a k i; a k è j (B. H.); (gebeente) t o e l e u ë n g.

Beer, t j a g è ë.

Beginnen, p o e p h ō n, m o e l a (in gedichten).

Begrijpen, m o e p h ō m (eigenl. „begrepen").

Bekennen, a n g k è ë (ook: instaan voor, op zich nemen).

Belasting, d j a k e u ë t (godsdienstige belasting van landbouwproducten, vee enz.); a d a t b l a n g (een belasting ten bate der hoofden geheven van rijstvelden, die kunstmatig worden besproeid door middel van waterleidingen en aftapping der rivieren. Alleen door den regenval geïnundeerde sawahs werden vrijgesteld van de »adat blang"); a d a t g l é (een belasting ten bate der hoofden, geheven van ladangs en boschproducten); a d a t h a r i a (een belasting of liever een belooning voor den haria voor het bewaken van de op de keudè opgestapelde producten. Zij bedraagt meestal één dollarcent per goeni of colli); a d a t k a m s é n (eene belasting van de handelaren aan den oelèëbalang om verzekerd te zijn tegen roof, dus een soort assurantiepremie; *kamsén* is afgeleid van »commission". Bij verkoop aan de handelaren, waarbij de sjahbandar de prijzen bepaalt en den handslag geeft, wordt door die handelaren de

kamsén betaald. Aanvankelijk was de *kamsèn* 1 % in navolging van het gebruik te Pinang, waar de bemiddelaars of commissionairs ook 1 % voor hunne moeite nemen. Thans vraagt men niet meer naar den prijs van de peper ter berekening van de kamsén en heeft zij een vast bedrag); adat koeala (eene belasting geind door den *keudjrocën koeala* en zijne helpers voor de moeite van het bebakenen van het vaarwater en van het verleenen van hulp aan gestrande vaartuigen); adat lhō^{c} (een belasting die thans niet meer bestaat. Zij werd vroeger door de oelèëbalangs geheven van stoom- en zeilschepen, die vóór de koeala's op de reede ten anker kwamen); adat peukan (marktbelasting); adat peutòë of ha^{c} gantjéng (het deponeeren van een waarborgsom, wanneer twee partijen tegen elkaar beginnen te procedeeren); adat peutoeha (een belasting die door het tuinhoofd of peutoeha geind werd van den peperplanter bij den afvoer uit den tuin naar de keudè. Het gebeurt wel eens dat de peutoeha van pepertuinen den oelèëbalang zoogenaamd aan *pangkaj* helpt, d. w. z. de peutoeha geeft ook voorschotten aan de planters. In dit geval krijgt hij behalve de »adat peutoeha" van den planter, nog van den oelèëbalang een dergelijk bedrag. Thans wordt de »adat peutoeha" door het Gouvernement geind van den peperkooper, om ze daarna door tusschenkomst van den oelèëbalang aan belanghebbende te doen uitbetalen); adat tandi (een belooning voor den weger op de keudè. Zij bedraagt meestal één dollarcent per goeni. Voorts krijgt hij die den zak ophoudt bij het meten, ook één dollarcent per goeni); adat toeha (het bedrag, dat uitbetaald wordt aan den *kali* en de zgnd. *oereuëng toeha* die zitting hebben genomen in een of ander proces. Dit bedrag wordt bepaald door den oelèëbalang. Meestal bedraagt het 6 % van de som waarover geprocedeerd werd. In Pidië wordt dit bedrag betaald door den oelèëbalang van de proceskosten, waarop hij recht

heeft. In Groot-Atjèh en de VII Moekims Pidië daarentegen kwam dit bedrag nog ten bate van de winnende partij. De *adat tocha* bedroeg *lam sitahè samaïh*, d.i. 6 %); h a ᶜ b a l è (belasting voor de rechtszaal. Bij alle mogelijke rechtsprocessen werd door de winnende partij aan den oelèëbalang uitbetaald een »h a ᶜ b a l è." Meestal bedroeg deze belasting 3 % van het bedrag, waarover het proces liep, *lam 1 tahè 2 koepang* d.i. op de $ 4 twaalf-dollarcenten); h a ᶜ p r a ᶜ é (belasting bij eene boedelscheiding. Deze belasting bedraagt 10 % van den boedel ten behoeve van den oelèëbalang, die de boedelscheiding regelt, bijgestaan door den *kali* die de berekeningen opmaakt in alle hoofdzaken volgens het Moh. recht. De *kali* krijgt een zeker loon, willekeurig door den oelèëbalang bepaald); h a ᶜ t e u l e u k i n (vaste gave bij eene begrafenis ten behoeve van den »*teungkoe meunasah*." Zij bedraagt meestal $ 1 of meer); p i t r a h (een belasting in rijst bij het einde der vasten ten behoeve van den *teungkoe meunasah* en andere ritueel-vrome lieden); o e p a t (opbrengst van de dobbelbelasting ten behoeve van den oelèëbalang, bedragende 1 % van het verspeelde); w a s é (soeltansdeel in de havenrechten der Onderhoorigheden); w a s é r a d j a (het aandeel des Soeltans in de belasting op de voor uitvoer bestemde peper en pinang); w a s é o e l è ë b a l a n g (het aandeel van het landschapshoofd — oelèëbalang enz. — in de wasé op peper en pinang); w a s é p a n g k a j (een gedeelte van de wasé, die de oelèëbalang ontving, stond hij af aan hen, die voorschot verstrekten voor den aanleg van pepertuinen); w a s é d j a l a n (een verhooging der belasting op de uitvoerproducten om het onderhoud van wegen en bruggen te bekostigen. Deze werd door het Gouvernement ingesteld); w a s é s e u r e u k a j (eene vroeger in sommige landschappen ter Noord- en Oostkust gebruikelijke extra-heffing van de handelaren ten bate van sommige autoriteiten).

Berg, glé; goenòng (hooge berg); boeké́t.

Beschaamd (verlegen), malèë.

Betalen, bajeuë; peusambōt (formeel overgeven [in tegenwoordigheid van getuigen] een gekochte zaak, een pand enz.).

Beugelkrop, zie geweer.

Bevolking, asòë nanggròë.

Bewaken, djaga; kawaj; keumiët.

Bieden, lakèë (eigenl. vragen, verzoeken).

Bil, bòh poenggōng.

Binden, ikat; peutalòë; roeët (stevig aantrekken).

Bitter, phét.

Blaasroer, seunoempit, seuloempit.

Blad, ōn, ōn kajèë.

Blaffen, meudrōïh, meukoengkoeng, (maanblaffen) meurawōng, meuranggōng.

Blaten, zie bleeren.

Blauw, idjō, idjō langèt, idjō biroe.

Bleeren, moembè^{c}-mbè^{c}.

Blind, boeta, (verblind door de zon) silò.

Bloed, darah.

Bloem, boengòng,

Blusschen, zie vuur —.

Boek, (aanteekeningboek) bōb; (— over den godsdienst enz.) kitab; (wichelboek) téh; (boekje of tabel om de gelukkige of voor de een of andere onderneming geschikte dagen te berekenen) phaj.

Boeren (oprispingen hebben), geureu^{c}òb, geumeu^{c}òb.

Boete, salah, deunda.

Bok, randō^{c}, landō^{c}.

Bondgenoot, bantoe, beunantoe.

Boog, boesoe; gandòë (catapult).

Boom, ba^{c}, ba^{c} kajèë; galah (lange stok, b.v. om vaartuigen voort te duwen).

Boonen, r e u t e u ë ⁼.

Bord, t j i p é, t j a p a h (houten of aarden —); p i n g g a n (porceleinen —).

Borsten (van mannen en vrouwen), t è ⁼; m ò m; a b i n; d è ⁼ (grof woord); p i ë ⁼ (B. H.)

Bosch, o e t e u ë n; r i m b a (oerwoud).

Boven, a t e u ë h, d i a t e u ë h, t j ō n g.

Bovenwereld, zie paradijs.

Braden, r e u n d a n g, t j r o e ë h, t j r ō h (in vet —); l h e u ë (bakken of poffen, zonder vet).

Brand, t o e t ō n g; a n g ō ï h (beide adject.).

Branden, t o e t ō n g (adject. brandend, verbrand); t ō t (transitief werkw.).

Brandhout, d o e d j è ë; k a j è ë a p o e j.

Branding, r e u j e u ë ⁼, r i j e u ë ⁼.

Breed, l o e a ï h.

Breedte, b i d e u ë n g.

Breken, b e u k a h (gebroken); p i t j a h, b i t j a h (fijngemaakt); p o e b e u k a h (breken, transit. ww.)

Brief, s o e r a t.

Broeder, (oudere —), t j o e t b a n g; a b a n g; t j o e t l é m; d a l é m; p ò l é m; a d o e ë n; (jongere —), a d ò ë (3e pers.); a d é ⁼, d é ⁼.

Broeders en zusters, a d ò ë a d o e ë n.

Broek, s i l o e e u ë, l o e e u ë; s i l o e e u ë l h è ë n e u t j ò b (een oud model broek); s i l o e e u ë b a l é ⁼ s o e d j a (de gewone wijde Atjèhsche broek); s i l o e e u ë g a m p ō n g (waarvan 't kruis tot aan de voeten reikt, een oud model broek); s i l o e e u ë d o e a n e u t j ò b (met 2 naden); s i l o e e u ë p a l e u l ō n o f p a t e u l ō n (afgeleid van pantalon, de broek van Europeeschen snit).

Bron (oorsprong eener rivier), m a t a i ë; p o e t j ō ⁼ k r o e ë n g (bovenloop).

Brouwend, t i l ō (eigenlijk is dit »krom pratend." De Benedenlanders van Groot-Atjèh, die voor beschaafd gelden en sterk brouwen, worden soms door de Bovenlanders, die de *r* dentaal uitspreken, t i l ō genoemd).

Brug, t i t i; t o e t o e ë; l e u l a r è t (bamboe of boomstammen, die men op een bemodderden weg legt bij wijze van vlondertje).

Bruid, zie maagdelijke bruid.

Bruidschat, d j i n a m è ë.

Bruin, m i r a h t o e h a.

Brullen, d a ᶜ ò m, t a ᶜ ò m (van een tijger).

Buffel, k e u b e u ë; (jonge buffel) a n e u ᶜ ɛ o e ë; a n e u ᶜ w è ᶜ; a n e u ᶜ ɛ è.

Buik, p r o e ë t; (onderbuik) p r o e ë t t j o e t; (darmen) p r o e ë t p a n j a n g; (blinde darm) p r o e ë t d ò ë.

Buikband, zie band.

Buikloop, s a k é t t j i r é t; p o e t a p r o e ë t (adject.); m e u d j a n; b i ō h (dysenterie); s a k é t m o e t a h t j i r é t, t a ᶜ e u n (cholera).

Buikpijn, s a k é t p r o e ë t (adject.).

Bultig, b o e n g k ō ᶜ.

Bij (voorzetsel), b a ᶜ, o e b a ᶜ; r a b (nabij).

Bijdorp (gehucht), g a m p ō n g, d o e s ō n.

Bijl, g a l a n g; b a t j i; s r ò n, h r ò n; b l i ō n g (dissel), t j e u k è h (kleiner).

Bijna, r a b.

Bijnaam, g l a.

C

Chinaasappel, b ò h k r o e ë t m a m è h.

Cholera, zie buikloop.

Citroen, b ò h m o e n t e u ë; — k o e j o e ë n; — k r o e ë t; — m a k é n; — s r é n g.

Clown, oereuëng beurakah, zie »dansen".
Curcuma, koenjèt.

D

Daar, njan pat; disinan.

Dag, oeròë; tijden van den dag zijn: ban beukah mata oeròë (± 6 uur 's morgens); sigalah oeròë (7—7½ u. vm.); wa'tèë boe (9 u. vm.); plòïh meuneu'oeë (10 u. vm.); peunab tjòt (11 u. vm.); tjòt oeròë (12 u. vm.); reubah tjòt of leuhō (12½ u. nm.); oeròë é' (het gedeelte van den dag van 's morgens vroeg tot 12 uur 's middags); peuteungòhan leuhō (1½—2 u. nm.); akhé leuhō (3 u. nm.), asa (3½ u. nm.); peuteungòhan asa (4½—5 u. nm.); akhé asa (5½ u. nm.); moegréb (6 u. nm.); si oeròë seupōt (de geheele dag).

Dakbedekking, 'boebōng (van roembia- of nipahbladeren; ook alle andere dakbedekking wordt zoo genoemd).

Dakspar, gaseuë, gasië.

Dal, pantòn, pantèn; (klein dal) lhō', loengkië'.

Dalen, trōn, trén, tren.

Damar, dama.

Dansen (tandakken), meunari, meutari (een soort »tandakken" meestal uitgevoerd door twee als vrouwen verkleede knapen. Onder het dansen worden verschillende *pantōn's* gezongen. Zij worden begeleid door een paar *geundrang's*. Een soort clown, de Jav. »badoet", mag er niet bij ontbreken. Zoo'n badoet heet *oereuëng beurakah*, letterlijk opsnijer).

Dansmeid, djoegèt; si meunari (de Atjèhers kennen de dansmeiden voornamelijk uit Pinang).

Dapper, tjeubeuëh; bheu (onversaagd); peukasa.

Darm, zie buik.



Dauw, m b ō n.

Denken, i n g a t: p i k é; t e u p a k o e (met voorovergebogen hoofd diep nadenkend).

Dertien, l h è ë b l a ï h.

Dertig, l h è ë p l ō h.

Deugd (goed zijn), t a ' a t.

Deur, p i n t ō.

Deze, n j ò ë.

Dichtdoen, t ō b (sluiten); d ò ë (gestopt, verstopt).

Die, n j a n (in betrekking tot de 2de persoon); d j é h (in betrekking tot de 3e persoon).

Diep, l h ō ᶜ.

Dier, b i n a t a n g.

Dik, t e u m b ō n, r a j a (van mensch of dier); l e u p ò m, l a p ò m, l e u b ò m (log, van een lichaam dat in 't geheel niet gespierd is); t e u b a j, r a j a (dik, van voorwerpen); l e u b a t (dik, dicht, b.v. in o e d j e u ë n l e u b a t, dikke, zware regendruppels, d j a n g g ō t l e u b a t, een dikke, volle baard).

Dissel, zie bijl.

Djagong, d j a g ō n g.

Djamboe, d j a m b è ë (b a ᶜ —, b ò h —); soorten zijn: g l i m a b r e u ë h (de zgnd. djamboe kloetoek); d j a m b è ë b e u r e u t é h (een kleine roode djamboesoort); d j a m b è ë p i r a ᶜ (de witte djamboe ajar); d j a m b è ë k l é n g (een kleine donkere djamboesoort, veel in 't gebergte voorkomend, de djamblang); d j a m b è ë p a d a n g (een wilde djamboesoort); d j a m b è ë n i p ò ë (de zgnd. djamboe bol); d j a m b è ë r a j a (een kleine roode djamboe); d j a m b è ë i ë (een soort wilde djamboe, groeit veel langs de rivieren).

Dochter, a n e u ᶜ i n ò n g, s i s i n ò n g, s i n j a ᶜ (3e pers.); i n ò n g, n j a ᶜ t j o e t (2e pers.).

Doerian, d r i ë n; d e u r e u j a n (b a ᶜ —, b ò h —).

Dokter (doekoen), oereuëng peuᶜoebat, gòb.

Dolk, (kris), kréh; bahri (zie het opstel van schrijver dezes over de Atjèhsche goud- en zilversmeedkunst in Tijdschr. Bat. Gen. Deel XLVII, plaat IV, fig. 8).

Dolk, (badi²), reuntjōng, rintjōng; soorten van reuntjōng's zijn: reuntjōng oelèë meutjanggè (fig. 1), r. oelèë poentōng (fig. 2, ouderwetsche soort), r. oelèë dandan (met een wit gevest, vervaardigd van de slagtanden van een zeerob); siwaïh (zie het boven aangehaalde opstel, pl. IV, fig. 4, 5 en 10); peunoewa, toembōᶜlada (feitelijk geen zuiver Atjèhsch wapen, de gewone Maleische badi²).

Dom, doengèë; beubaj; ngeut; beunaᶜ (stompzinnig).

Donder, glanteuë; goerōh.

Dondersteen, gigòë glanteuë.

Dood, maté; mawòt (overleden). Als zelfst. nw. wordt het door omschrijving uitgedrukt.

Dooden, pòh; pòh maté; poematé.

Doof, toelòë.

Doos, (als mand) koedè (van rotan); keubò (van pandanbladeren of biezen); koetaᶜ.

Dorpshoofd, keutjhiᶜ; waki; peutoeha (in Pidië en op de Westkust).

Dorstig, grah; dahga.

Dragen, (op den schouder) goelam; (op het hoofd) seuᶜōn; (aan de hand hangend) tidjiᶜ; (op de heup) tingkoeë; (in den arm, boven de heup) keumiëᶜ; (op den rug) doekōng; (voor den buik) boebò; (onder den oksel) gapiët; (in de hand) reugam; (aan een band of kaïn) awih; (aan een over den schouder geslagen touw of band, b.v. een geweer) sandang; (over den schouder, b.v. een kleed) sawaᶜ.

Drie, lhèë.

Drinken, djéb, djiëb.
Drinknap, baté ië; tjinoe (schepper met steel).
Dronken, mabō^{c}.
Droog, thō.
Droom, droomen, loem̓pòë; meuloempòë.
Duidelijk, (helder), deuïh.
Duif, mirahpati (de gewone tamme duif); tjitjém leuë^{c} (tortelduif, de vechtduif) tjitjém koea (een soort tortelduif); tj. meureubō^{c} (kětitiran); tj. peureugam (pergam); tj. rampoeneu (groene boschduif); tj. rambatoe of lambatoe (roodbruin); tj. rampoeneu gadéng (met een grijzen snavel); tj. bakò^{c} of bagò^{c} (lichter gekleurd dan de rambatoe); tj. lingkang (groene duif met ringen om de oogen, een weinig grijs aan den kop, gele snavel met roode punt); rampoeneu bangsi (groene duif met grijzen kop, roodbruinen rug en oranje borst); rampoeneu bèë (geheel groen); rampoeneu da^{c}ōn (met roode kringen in de oogen, lichtgroene oogkringen en groenen snavel; overigens geheel groen).
Duim, inòng djaròë.
Duizend, siribèë, sribèë.
Duizendpoot, limpeuën; kloeloe (die phosphoresceert).
Dun, lipéh.
Duur, meuhaj.
Dwerg, oereuëng boekri^{c}; pingkò; krèh; djroeën; djriëb.
Dij, pha.
Dijkje (galĕngan), ateuëng.

E

Eb, ië soerōt.
Eekhoorn, toepè; toepè Malém Diwa (een groote soort, zwart met witten buik).

Een, s a (zuiver hoofdtelwoord); s i (onbepaald lidwoord, alleen in verbinding met zoogenaamde hulptelwoorden: *sidròë*, een (mensch), *si kra*^{c}, een (stuk, nl. kleed, geweer).

Voor de »hulptelwoorden" worden o.a. de volgende uitdrukkingen in het Atjèhsch gebezigd: b ò h (voor dieren, vruchten, bloemen, huizen, blanke wapens en voorwerpen van onbepaalde afmetingen); d r ò ë (voor personen); g r é h (voor hout, bamboe en suikerriet); j o e ë (voor groote bladeren, bv. *lhèë joeë ōn pisang*); k e u p é n g (voor dunne, platte voorwerpen, bv. *peuët keupéng keureutaïh, papeuën* enz.); k r a^{c} of k r è^{c} (voor vuurwapens, lijnwaden, touw en brandhout; n e u^{c} (verkorting van a n e u^{c}, wordt als hulptelwoord gebezigd voor kleine voorwerpen, die wij tellen bij korreltjes, bv. *padé lhèë neu*^{c}); ō n (voor kleinere bladeren en ook voor bloemen); p o e t j ō^{c} (voor vuurwapens en sieradiën, bv. *talòë ki*^{c}*iëng doea poetjō*^{c}).

Een en twintig, d o e a p l ō h s a.

Een kwart, s i s o e k è ë.

Eenmaal, s i g ò; s i b l é t; s i s e u n.

Eergisteren, b a r ò ë s a.

Eerste, (de —), n j a n g a w a j; n j a n g p e u t a m a; n j a n g p h ō n.

Ei, kuit, b ò h; b ò h i t é^{c} d j r o e ë^{c} (gezouten eendeneieren.)

Eiland, p o e l ò.

Eindigen, p e u l h e u ë h; p e u k e u m a ï h; p e u^{c} a b é h.

Elf, s i b l a ï h.

Elleboog, s i n g k è ë.

En, n g ò n.

Engel, m a l a^{c} i k a t.

Enkel, g o e t ò^{c} g a k i; m a t a g a k i.

Enkele, p a d o e m (eigenl.: hoeveel); l a d o e m (enkele of of eenige uit vele).

Erfenis, p e u s a k a.

Erven, meuteumeung peusaka.

Eten, padjōh; makeuën (beschaafd); ròt, rèt (vreten van dieren); seuba (verslinden).

F

Fakkel, soea; soelōh.

Familie, (de geheele familie, zoowel van moeders- als van vaderszijde), wali karōng.

Fluim, geuneuheuc.

Fluit, bangsi; wa (van een padistengel); sroenè (een soort hobo); soeléng (dwarsfluit).

G

Gal, lampeudoe, phét.

Gambang, bij de Atjèhers een onbekend instrument. Het Atjèhsch woord *gambang* duidt een harmonica aan.

Gambir, gambé.

Gapen, seumeungeub.

Gasen, beuneung, meuneung.

Garnaal, oedeuëng.

Gast, vreemdeling, djamèë; garib, rarib (zwerveling); oereuëng dagang (iemand, die rondreizende den kost zoekt, in het bijzonder Klingaleezen).

Gebeente, zie been.

Gedeeltelijk, ladoem, ladoeb.

Gedicht, (rijmwerk), pantōn; sjaᶜé (tjaᶜé); hikajat.

Geel, koenèng.

Geen, hana; hana sidròë (v. personen); hana sabòh (v. zaken).

Geest, (kwade —) tjòëtan, tjèëtan (neemt de gedaante van verschillende dieren en menschen aan), djén; (goede —) malaᶜikat (engel).

Gehucht, zie bijdorp.

Geit, k a m è n g; m b è ᵉ; (jonge geit) a n e u ᵉ k a m è n g, a n e u ᵉ m b è ᵉ.

Gekko, p a ɛ̈ è.

Geluk, o e n t ō n g, t o e a h, s a l a m a t; l o e r ō n g (adject., die alles gedaan krijgt); b a g i a.

Geneesmiddel, o e b a t; a w e u ë h (kruid); a d j e u m a t (toovermiddel); t a n g k a j (tooverspreuk).

Genezen, p o e l é h; d j i n ò h, d j e u n ò h (van een wond).

Geschenk, b e u n e u r i, m e u n e u r i; h a d i a h (men gebruikt dit woord, wanneer men iets koopen wil, dat gewoonlijk niet te koop is, b.v. een Qoerân; het heet dan, dat men in plaats van den koopprijs te betalen, een geschenk, *hadiah*, er voor in de plaats geeft).

Getuige, t j a ᵉ s i, s a ᵉ s i.

Geven, b r i; d j ō ᵉ, p e u d j ō ᵉ.

Gevest, (v. e. blank wapen) o e l è ë.

Gewas, p e u n o e l a.

Geweer, b e u d é; s i n a m p a n g; b e u d é i n ò n g, b. p a t a h (de geweren met wigsluiting); b. k e u m o e r a ï h of — p o e m o e r a ï h (donderbus); b. m e u d a p o e (vuursteengeweer); b. m e u t j e u r e u p a, t e u r e u l a ᵉ, t a n g k é l a b o e (in 't algemeen achterlader, doch in 't bijzonder Beaumontgeweer); b. m o e p a t ò ᵉ of b. m e u k è b (voorlaadgeweer); b. d o e a l a r a ï h (dubbelloopsgeweer); b. t è b l è b (repeteergeweer M. '95); b. t e u r e u k ō j (een soort voorlaadkarabijn); b. t o e d j ō h g ò s o e (Winchester).

Onderdeelen van het geweer: b o e s o e of p o e s o e b e u d é (slagveer); b ò h g ō n g of b ò h a s è ë (grendel); l i d a h t i ō n g of g a m è t (trekker); e u m p o e n g o e n ò ë̈ (beugelkrop); g o e n t j i b e u d é (palinrichting); k a w é t k e u r e u t ō ï h (patroontrekker); k e u r e u t ō i h (geweerpatroon); k e u t j o e b ō n g of k e u m o e d ò ë b e u d é (kolf);

k l a ï h (kordonbeugel); l a r a ï h (loop); l e u s ō n g b e u d e (afsluiter); l i n t a h b e u d é (bandveer); p a t ò ᶜ of t j a t ò ᶜ (haan); p o e s a t (zundgat); s i g e u d ō, s i g e u d e u (ontlaad- of laadstok); s a r ō n g b e u d é (lade); t a p a ᶜ b e u d é (kolfplaat); t o e m b a ᶜ b e u d é (bajonet); t a l ò ë b e u d é (geweerriem).

Gewichten, t e u n i m a n g. Een b a r a of b a h r a (gewichtseenheid om pinang te wegen) = 3 p i k ō j (picol); 1 *pikōj* = 100 k a t ò ë (kati); 1 *katòë* (het gewicht van 24 Spaansche dollars) = 12 b o e n g k a j (boengkal); 1 t a h é = 2 *boengkaj*; 1 b o e n g k a j, wegende 2 Spaansche dollars, d. i. ± 50 gram, is de gewichtseenheid voor edele metalen [de »b o e n g k a j r i ñ g g é t", die bij het opleggen van boeten wel eens wordt gebezigd, stelt 20 dollars voor]; 1 *boengkaj* = 16 m a n j a m; 1 *manjam* = 12 b a j i (gewicht van de bekende roode pitjes van de groote saga-soort); 1 *baji* = 2 s a g a (een kleiner soort roode pitjes met een zwart oogje, de zgnd. »abrus precatorius"); 1 p a d é b r a t (het gewicht van een korreltje padi, alleen in de Wòjlastreek gebezigd om goud af te wegen).

Gewoonterecht, (adat) a d a t; a d a t M e u k o e t a A l a m (het gewoonterecht van Atjèh, dat men van Iskandar Moeda [= Meukoeta Alam] afleidt, ook wel »a d a t k a n o e n"); a d a t é ᶜ (iets dat het overgeleverde gebruik of recht te boven gaat); a d a t ō l a h (de Gode [Allah] welgevallige, goede adat); a d a t m e u l a n g g a (een gebruik bij de Atjèhers om geschillen uit den weg te ruimen door het leveren van schijngevechten).

Gezant, a n t ō s a n.

Gezicht, (aangezicht) m o e k a; (uiterlijk) i ë m o e k a; *njan djibri keu ië moeka-dji mantòng* (hij geeft dat alleen uit schaamte of opdat men hem prijzen zou).

Gezond, m a n g a t a s ò ë; s i h a t; p o e l é h (hersteld van eene ziekte).

Gillen, zie schreeuwen.

Gisteren, b a r ò ë.
Glagah, n a l e u ë n g o e s i.
Glimlachen, t e u s i n j ò m.
Goed, g è t, g ò t.
Goedgezind, p o e t é h a t é.
Goedkoop, m o e r a h.
Golf, g l o e m b a n g; b a k a t; a t j a ᶜ-a t j a ᶜ.
Gong, g ō n g; (kleinere soort) t j a n a n g.
Gordijn, t i r è; t a b é n g.
Goud, m e u ï h.
Graf, d j i r a t of d j e u r a t (van minderen); k ō e b o e (van voornamen en heiligen); k a n d a n g (van vorstelijke personen).
Gras, n a l e u ë n g; n a l e u ë n g a w é (een kleverige grassoort); n a l e u ë n g s a m b ō (een grassoort, bijzonder geschikt tot veevoeder).
Grasmes, s a d e u ë b; m o e n d ō ᶜ (een soort grasmes).
Graven, k o e ë h.
Grendel, (v. e. geweer) zie geweer.
Grens, t j e u ë, e u ë (dit laatste meest bij kinderspelen).
Groen, i d j ō, i d j ō ō n k a j è ë.
Groenten, ō n g o e l è, g o e l è.
Groot, r a j a, r a j e u ᶜ.
Grootmoeder, n è ᶜ, n è ᶜ w a, n è ᶜ t é h, n è ᶜ t j h i ᶜ.
Grootvader, n è ᶜ.
Gij, k a h (grof); g a t a (beleefder); d r ò ë n e u (zeer beleefd, ook tegen meerderen. Voor Europeanen verdient het aanbeveling, alle Atjèhers van eenigen rang of stand *dròënеu* te noemen); d r ò ë n e u n j a n g p ò l ō n, d r ò ë n e u n j a n g p ò o e l ō n, d r. n j. p ò o e l ō n t o e a n, d r. n j. g o e r è ë o e l ō n t o e a n, d r. n j. a j a h o e l ō n t o e a n, dr. nj. b e u n a d a j a j a h o e l ō n t o e a n, d r. n j. r a d j a o e l ō n t o e a n (deze met *dròčneu* samengestelde uitdruk-

kingen worden dikwijls in fijnbeschaafde toespraken gebezigd). Tot voorname personen het woord richtend, vervangt men wel het pers. voornw. 2e. pers. door woorden die den rang van den aangesprokene aanduiden. Men bezigt dan b.v. teungkoe; teukoe, teukoe ampōn; toeankoe, toeankoe ampōn; habib; toean; teukoe pò; teungkoe pò; sripada, srò ë pada, sipada en haram lia (wanneer de regeerende vorst de aangesprokene is).

Als voorvoegsel aan werkwoordstammen gehecht, wordt *kah* vervangen door ka, *gata* door ta en *dròëneu* door neu.

Gijlieden, = gij, dus kah, gata en drò ë neu, zoo noodig met bandoem (alle) erachter ter verduidelijking; geutanjò ë (in zinnen als: *geutanjòë inòng poeboeët bac tëumpat agam,* wat hebt gij vrouwen hier op de plaats van de mannen te maken); kamò ë njò ë (in de Bovenstreken in zinnen als: *peuë kapeuriōh di kamòë njòë tjoet-tjoet*, wat maakt gij kleintjes hier voor leven. Dergelijke uitdrukkingen klinken echter vreemd in de ooren der Benedenlanders).

H

Haan, zie geweer en kip.

Haar, (hoofdhaar) ōc; boec ōc (beuc ōc).

Haar, (op 't lichaam) boelè ë (haar in 't algemeen, behalve hoofdhaar; vederen).

Hagedis, tjitjac; pacè (gekko); tarōng (salamander).

Hakmes, parang; parang teupat (rechte parang); p. tjandòng (een soort hakmes met kromme punt); p. leuntéc (een parang in den vorm van een ladiëng, z. o. zwaard, fig. 6; deze soort hakmessen worden veel aan de Westkust gebruikt); p. bakōng (zie fig. 3): p. ikoe linòng (fig. 4; een dergelijke parang werd ook wel eens betiteld met parang geudang, den naam van een wapen, dat in Atjèh niet bestaat).

Halen, tjò^{c}; toeëng.

Half, (een —), siteungòh; bagi sa (b.v. bij mengsels); bagi doea (bij aandeelen).

Halm, ba^{c} padé (nog niet gesneden); djeundrang (stroo van de padi, dat na het snijden op het veld is achtergebleven); djeumpoeng (de zgnd. »mĕrang").

Hals, takoeë.

Hamer, palèë (ijzeren hamer); noega (kleine houten —); lantoej (groote houten —).

Hand, djaròë.

Handelaar, tjèëdaga, sèëdaga (groothandelaar); oereuëng meukat (kleinhandelaar).

Handelen, meuniaga; meukat.

Handpalm, paleuët djaròë, tapa^{c} djaròë.

Handschoffel, sangkioet.

Hard, kreuëh.

Hark, tjreuëh.

Harmonica, gambang.

Hars, geutah kajèë; dama.

Hart, djantōng até.

Haten, bantji keu.....

Haven, labōhan kapaj.

Hazenlip, zie lip.

Heelal, dōnja.

Heesch, parò.

Heilige plaats, teumpat kramat; teumpat meuganòng, t. meusanè, t. meudjén (de laatste drie beteekenen: plaats die men vreest en mijdt).

Hel, nòraka.

Hemel, langèt.

Herinneren, (zich --), ingat.

Hersenpan, broeë^{c} tangkoera^{c}.

Hert, roesa.

Heuvel, g l é; t j ò t, t j è t.
Hier, n j ò ë p a t, d i s i n ò ë.
Hikkend, t j e u m e u k ò ᵉ.
Hinniken, m e u h i h i, m e u h i h i h.
Hoe, p a k r i; p a k r i b a n; p a b a n.
Hoef, g o e k è ë.
Hoek, s a g ò ë.
Hoekig, t j e u k ò ᵉ.
Hoeloebalang, o e l è ë b a l a n g (bestuurshoofd).
Hoer, zie lichtekooi.
Hoesten, b a t ō ᵉ.
Hoeveel, p a d o e m, p a d o e b; p a d i t (eigenlijk: »hoe weinig").
Hond, a s è ë.
Honderd, s i r e u t ō ï h, s e u r e u t ō ï h.
Honderd vijftig, t e u n g ò h d o e a r e u t ō ï h.
Hongerig, d e u ë ᵉ.
Hoofd, o e l è ë; d j e u m a l a (in formules en hikajats).
Hoofddoek, t a n g k o e l ō ᵉ; t a n g k o e l ō ᵉ k a s a b m b ō h (wit met zilver- of gouddraad bestikte figuren); t. s o e k ò m of a s è ë k ò m (een ouderwetsche roode hoofddoek); t. m e u l ō n g (een doek, stevig opgerold en omwonden met katoen of metaaldraad; de twee stijve uiteinden vormen daardoor opstaande hoorns. Dergelijke hoofddoeken worden thans in 't geheel niet meer gedragen); t. A t j è h (de gewone Atjèhsche hoofddoek); t. p a t é ᵉ (gebatikt); t. p l i k a t (van Klingaleesch maaksel); t. b o e n g ò n g k a l a (rood); t. t j è h k a r ò m; t. s e u n e u p é t b i n t é h; t. s a m a d a h (Atjèhsch-Arabische hoofddoek).
Hoofdkussens, b a n t a j o e l è ë.
Hoofdpijn, s a k é t o e l è ë; p e u n è n g o e l è ë (in lichten graad).
Hoofdstijlen, (v. e. huis), t a m è h.

Hoog, m a n j a n g; m e u ᶜ a t e u ë h.

Hooren, l e u n g ò, d e u n g ò, n g ò.

Hoorn, t a n d ō ᶜ (van dieren); b e u r e u g o e (Atjèhsche signaalhoorn van hout ot buffelhoorn vervaardigd); t r o e m p é t (onze koperen hoorn).

Houtskool, n g e u.

Huid, k o e l é t.

Huig, a n e u ᶜ t j e u k a ᶜ.

Huis, r o e m ò h; m ò h (deze verkorte vorm komt voor in *joeb mòh*, de ruimte onder het huis, *likōt mòh*, achtererf enz.).

Huldeblijk, b o e n g ò n g d j a r ò ë.

Hun, -d j i (grof, niet beleefd); -g e u (beleefd); -n e u (zeer eerbiedig: van God, profeten, en geëerde dooden; soms ook wel van hoofden, geleerden, ouders en oudere broeders, die men echter in den regel met *-geu* aanduidt).

Hurken, d o e ë ᶜ t i n g g ō n g (zoo doet men bv. eene behoefte); d o e ë ᶜ t e u k o e k ō t e u ᶜ ō t (wanneer de billen den grond raken; een dergelijk hurken geldt voor onbeleefd).

Hut, d j a m b ō (gelijkvloersch of op lage stijlen); r a n g k a n g (op stijlen).

Huwelijk, (huwen), k a w é n; n i k a h; m e u g a t i b.

Hij, d j i h (grof); g ò b n j a n (beleefd); p ò n j a n (in iet of wat minachtenden zin gebezigd van personen, die zich als meer voordoen dan zij zijn); d r ò ë n e u (van God, van profeten, van voorname of zeer geëerde personen). Vooral wanneer van voorname personen gesproken wordt, stelt men gaarne de rangnamen in de plaats van het pers. voornw.

I

Ik, k è ë (grof); l ō n (beleefd, doch niet nederig); o e l ō n (beleefder en nederiger); o e l ō n t o e a n (nederig, tegenover

een meerdere); oelōnteu (iets minder onderdanig en meer gemeenzaam dan *oelōntoean*); oelōntoean njang aneuᶜ dròëneu, oelōntoean njang teumòn dròëneu, oelōntoean njang aneuᶜ meuïh teukoe (de laatste drie uitdrukkingen duiden een zeer nederigen vorm aan voor »ik"); patéᶜ, saki, patjaj (deze drie uit het Maleisch overgenomen woorden, die „slaaf" beduiden, hoofdzakelijk in de literatuur of wanneer men zich heel deftig wil uitdrukken; *saki* en *patjaj* hebben bijna altijd *njang hina* achter zich); laman sripada, laman sròëpada of laman sipada (tot den regeerenden vorst sprekende; *laman* wordt dikwijls tot *nama* verbasterd).

Ikzelf, kèë keudròë; lōn keudròë.

In, lam, di dalam.

Indigo, (plant) baᶜ tarōm, tarōng, sarōm of sarōng; (verfstof) seunam.

Instaan voor, angkèë.

J

Ja, njò; bōh (bevestigend antwoord op een verzoek ot bevel). Als antwoord op een vraag wordt „ja" meestal door het praedicaat der vraag of de bepaling daarvan weergegeven.

Jaar, thōn.

Jaloersch, tjeumoeroe.

Jong, moëda; seudang (van middelbaren leeftijd).

Jong van dieren, aneuᶜ binatang. Zie verder buffel, geit, kalf, kuiken, veulen.

Jongen, aneuᶜ agam.

K

Kaak, djoengka.

Kain, zie katoenen weefsels.

Kalebas, laboe. Soorten: laboe ië (een witte, fleschvormige laboe); l. keudidèᶜ (een kleine soort met smallen hals en

ronden buik); l. p h a g a d j a h (een groote langwerpige soort).

Kalf, a n e u ᶜ l e u m ò; (van runderen enz.) a n e u ᶜ p è.

Kalk, g a p o e.

Kalong, l h ò n g.

Kam, s o e g ō t.

Kanor, m e u r e u j a m.

Kantjil, p l a n d ō ᶜ; n a p ō h (een grootere soort).

Kapas, zie katoen.

Kapel, b a m b a n g, b a n g b a n g.

Kapok, b a ᶜ p a n d j ò ë (boom); g a p e u ë h p a n d j ò ë (de kapok zelf).

Kasave, zie katela.

Kast, p e u t ò ë d ò n g.

Kat, m i ë, m i n j i ë.

Katela, b ò h d j a n è n g (een soort wilde kasave, een klimplant, waarvan de bladeren veel gelijken op die van den waroeboom; de knollen kunnen na zekere bereiding gegeten worden); g e u t i l a, k e u t i l a; g a d ō n g; g a d ō n g b i ë (de zgnd. witte katela); g a d ō n g l e u k a t (de roodachtige g.); g a d ō n g o e (de witte g.); g a d ō n g a d a n g (de donkerkleurige katela); g a d ō n g g l ō n g (een lange katela-soort); g a d ō n g p o e l ō t (de rosachtige g.).

Katoen, (kapas) g a p e u ë h.

Katoenen weefsels (zgnd. kain), i d j a. Soorten zijn: i d j a b e u n e u n g (inheemsche katoenen weefsels, bestaan thans niet meer); i d j a p l i k a t (Klingaleesche weefsels); i. m a r i k a n (Amerikaansche —); i. s a b ō (keper); i. l a p a n p l ō h (fijn wit katoen); i. d o e a p l ō h p e u ë t (iets fijner); i. k a p h a n (wit katoen om lijken in te wikkelen); i. t j e u p ō n (met bloemen of figuren bedrukt katoen).

Keel, r e u k o e ë n g, h a l e u k ō m.

Kennen, t o e r i, t o e k r i, t o e b a n enz. (zie onder weten); m o e p h ō m (begrepen).

Kernhout, k r a ᶜ k a j è ë.

Kidang, g l o e ë h, d j l o e ë h.

Kiekendief, k l e u ë n g.

Kies, g e u h e u ë m.

Kikvorsch, t j a n g g o ë ë ᶜ; a b i ë ᶜ (jonge kikvorsch, pas uit 't ei gekropen, dus nog gestaart).

Kin, k e u ë n g.

Kind, a n e u ᶜ; a n e u ᶜ o e l è ë b a r a (oudste kind); a n e u ᶜ t o e l ō t of — t o e l é t (B. H., jongste kind); a n e u ᶜ s e u b o e t, a n e u ᶜ g e u t o e ë n g (aangenomen kind).

Kip, m a n ò ᶜ; m a n ò ᶜ a g a m (haan); m a n ò ᶜ i n ò n g (kip); i n ò n g m a n ò ᶜ (makke kip, die de andere voorgaat; zoo'n kip wordt nooit verkocht of geslacht); a n e u ᶜ m a n ò ᶜ (kuiken); m a n ò ᶜ p e u l ō t of — p e u n e u l ō t (vechthaan); m a n ò ᶜ m e u t o e a h (een gelukshaan bij gevechten); m a n ò ᶜ b o e r é ᶜ b a t è ë (zwart en wit gespikkelde haan of kip).

Kist, (voor kleeren) p e u t ò ë; t j a n d o e p e u t i; p e u t ò ë d ò n g (kast).

Klauw, g o e k è ë.

Klein, t j o e t; o e b i t; o e b e u t (op de Noord- en Oostkust alleen gebezigd).

Kleinkind, t j o e t j ò (2e en 3e pers).

Klimmen, é ᶜ; t e u n g ò h (dit laatste wordt alleen gebruikt voor het opwaarts schrijden uit een lagere naar een hoogere plaats, b.v. het bestijgen van een berg, het uitstijgen uit een schip).

Knap, o e t ō ï h; t j e u d a ï h; l e a k a j; t j e u r e u d é ᶜ; l i s é ᶜ; t j a r ò n g; b i d j a ᶜ s a n a.

Knevel, m i s è.

Knie, t e u ᶜ ō t; t e u ᶜ ò t (B. H.)

Knikken, a n g g ō ᶜ, m e u ᶜ a n g g ō ᶜ (buigen, het hoofd buigen bij wijze van bevestiging); m e u ᶜ a s é ᶜ (het hoofd afwenden of schudden bijv. bij wijze van ontkenning).

Knoopen, s r a t, r a t (knoopen van netten); k ɔ e ë (een knoop leggen).

Knorren, (v. e. varken), m e u g r ò h-g r ò h.

Knijpen, k l ō n g (met de nagels knijpen). Zie ook persen.

Koebeest, l e u m ò i n ò n g (koe); l e u m ò a g a m (stier); l e u m ò m e u r e u g ō h (volwassen stier).

Koenjet, (curcuma), k o e n j è t.

Koffie, k a w a.

Kogel, a n e u ᶜ b e u d é.

Koken, t a g o e ë n.

Kokos, b a ᶜ o e (de boom); b ò h o e, (de vrucht); o e r i ë ᶜ (oude, uitgedroogde klappers, die vanzelf uit de boomen vallen).

Kolf, (v. e. geweer), zie geweer.

Kolfplaat, zie geweer.

Komkommer, b ò h t i m ò n.

Koning, r a d j a.

Kookplaats, r o e m ò h d a p o e.

Kool, n g e u a p o e j.

Koopen, b l ò ë.

Koopwaren, d a b e u ë h, m e u n e u k a t.

Koortsig, s i d j o e ë ᶜ-s e u ᶜ o e ë m; d e u m a m (met bibbering).

Koper, t e u m a g a.

Kopje, t j a w a n; p i a l a (om zout in te doen); m a n g k ō n g (een groote kom); m o e n d a m (groote waterkom).

Koraalrif, k a r e u ë n g; l o e n g k a b (blinde klip); b o e r ō ᶜ (zichtbaar).

Kordonbeugel, zie geweer.

Kort, p a n e u ᶜ (van een voorwerp); h a n t r é b (van tijd).

Koud, s i d j o e ë ᶜ; l e u p i ë (van eten, b.v. *boe leupië*, koude rijst).

Krab, b i ë n g; b i ë n g k ō n g; k r o e ë n g k ō n g.

Krachtig, t e u g a; k ò n g (sterk); g a g a h (flink).

Kramp, s a k é t k e u r a w a t.

Kreupelbosch, b l o e k a, t a m a h.

Krokodil, b o e j a.

Krom, l i n g k ō n g (als een cirkel); k i w i ë n g (kronkelend); t j e u k ò ᶜ (hoekig); b o e n g k ō ᶜ (bultig).

Kruid, zie geneesmiddel.

Kruin, (v. h. hoofd), p o e s a; m b ō n-m b ō n (de afscheiding tusschen voor- en achterschedel).

Kruit, o e b a t b e u d é.

Krijgsgevangene, o e r e u ë n g g e u d r ò b l a m p r a n g, t a w a n a n.

Krijgsman, s i p a ᶜ i; s i d a d o e; o e r e u ë n g m o e p r a n g.

Kuiken, a n e u ᶜ m a n ò ᶜ.

Kuit, b e u t é h.

Kunnen, d j e u ë t (wanneer geen verhindering bestaat); é ᶜ (wanneer men de vereischte kracht of middelen heeft).

Kussen, (werkw.) t j ō m.

Kwart, (een —), s i s o e k è ë.

L

Laadstok, zie geweer.

Laag, (bijv. nw.) m e u j o e b.

Laat in den nacht, d j o e l a m a l a m.

Laatste (de —), n j a n g a k h é, n j a n g k e u n e u l h e u ë h.

Lachen, k h é m, (dial.) k i ë m; *djikhém ɛòh gleuēn* (hij lachte zoodat hem de tranen over de wangen liepen).

Ladder (boomladder van bamboe doeri gemaakt), p o e r i ë h.

Lade (v. e. geweer), zie geweer.

Laf, g e u s o e ë n.

Lamp, p a n j ò t (zelden p a n j è t); p a n j ò t d ò n g (staande lamp); k a n d é (groote Atjèhsche lamp in de meunasah's in gebruik).

Lampepit, d a ï h p a n j ò t.

Land, d a r a t (in tegenstelling van zee); n a n g g r ò ë, d a ᶜ i r a h (staat).

Landbouwer, o e r e u ë n g m e u g ò ë; o e r e u ë n g m e u ᶜ-o e m ò n g; o e r. m e u l a m p ō ï h; o e r. s e u m o e g a; o e r. m e u l a d a n g.

Landengte, d j e u n e u k i ë ᶜ.

Landtong, o e d j ō n g.

Lang, p a n j a n g (van een voorwerp); t r é b (van tijd); p a n j a n g n a r i t (lang van stof); m e u t r é b (het lang maken).

Lansat, b ò h l a n g s a t.

Leeg, s ò h.

Leelijk, b r ō ᶜ.

Leenen, n g o e j (van iemd.); p e u n g o e j (aan iemd.).

Lĕgèn, (ongegist) i ë d j ō ᶜ (van den arenpalm), n i r a (van den kokos- of nipahpalm); (gegist) t o e w a ᶜ.

Leguaan, m e u r o e a.

Lepel, t j a m t j a; a w e u ë ᶜ (van klapperdop).

Letter, h a r a h.

Levend, o e d é b; ('t hiernamaals) a k h i r a t.

Lever, l i m p a.

Lichaam, b a d a n; t o e b ō h; a n g g è ë t a (lichaamsdeel).

Licht, (zelfst. nw. = vuur) a p o e j; (adject.: klaar, duidelijk) d e u ï h, p e u n g e u ï h (helder).

Licht, (niet zwaar), p h o e j.

Licht aansteken, t ō t p a n j ò t (p a n j è t).

Licht uitdoen, p e u l ō n p a n j ò t.

Lichtekooi, i n ò n g m o e m o e k a h; i n ò n g d j a l a n g; i. m e u d i n a; i. m e u ɛ è n; i. m e u r e u s a m; i. b i ɗ o e ë n; b a d j e u ë n g (slechts gebruikt als scheldwoord in »*aneuᶜ badjeuëng*", hoerekind).

Liefhebben, g a s é h k e u ...; w e u ë h k e u ...; g a l a ᶜ

(houden van); tjhén keu ... (liefde en deernis hebben); beureuhi (verliefd).

Liegen, meusoelét.

Liggen, éh, (dial.) doe (liggen in 't algemeen, met het plan om te slapen); éh teulinteuëng (op den rug, languit op den grond); éh meusadeuë (achterover, zóó dat de rug komt te rusten); éh teudoegòm, tjroeëb (voorover op den buik); éh deumab (voorover liggend loeren); éh meugeuniréng (op één zijde).

Ligmatje, tika éh, tingka (ngka) éh.

Lila, lila.

Links, wië.

Lippen, bibi; (hazenlip) bibi tjoemèh.

Litteeken, parōt; laweuët (van minder beteekenis).

Locien, groeᶜ.

Loeren, loeëm, meuloeëm; éh deumab (op de loer liggen).

Lontarboom, baᶜ teuë.

Lood, timah, timah itam.

Loop, (v. e. geweer), zie geweer.

Loopen, djaᶜ (gaan, komt veel voor in zinnen als *djaᶜ mita*, gaan zoeken, *djaᶜ kalòn*, gaan zien); ploeëng (snel loopen, wegloopen).

Loopsch, meuseutèt (bv. *asèë djimeuseutèt*, de honden zijn loopsch).

Los, lheuëh (van hetgeen gebonden of opgesloten was); keundō (slap gespannen).

Loskoopen, teubōïh.

Lui, beuᶜò.

Luis, piët (soorten: piët asèë, p. boej, p. manòᶜ enz.); goetèë; leubéng (roodè luis bij pluimgedierte); moemeut (een soort kippeluis); pidjét (wandluis).

Lijk, manjèt (van Mohammedanen); bangké (van niet-Mohammedanen en beesten).

M

Lijkfeest, k a n d o e r i (k a n o e r i) o e r e u ë n g m a t é.

Maag, p r o e ë t r a j e u ᶜ; m a ᶜ i d a h; p a w e u ë (van slachtvee).

Maagholte, o e l è ë a t é.

Maagd, a n e u ᶜ d a r a.

Maagdelijke bruid, d a r a b a r ō; m e u n a r ō (afgeleid van *marō* = *barō* met het invoegsel *eun*; komt slechts voor in de uitdrukking *toeëng meunarō*, d.i. een huwelijksformaliteit, waarbij de schoonmoeder de bruid komt afhalen).

Maagdom, d a r a.

Maan, b o e l e u ë n; k a m a (alleen in bloemrijken stijl).

Maand, b o e l e u ë n. De Atjèhsche maandnamen zijn (de Romeinsche cijfers geven de volgnummers aan der maanden van het Mohammedaansche jaar, te beginnen dus met de maand Moeharram): I a s a n - o e s é n; II s a p h a, s a p a; III m ò ᶜ l ō t, r a b i ᶜ ō j a w a j (zelden gebruikt); IV a d ò ë m ò ᶜ l ō t, r a b i ᶜ ō j a k h é (zelden gebezigd); V m ò ᶜ l ō t s e u n e u l h e u ë h, m a d i k a p h ō n (ouderwetsche benaming, slechts door oude vrouwen gebezigd), d j a m a d ō a w a j (eveneens zelden gebruikt); VI k a n d o e r i b ò h k a j è ë, m a d i k a s e u n e u l h e u ë h (ouderwetsche uitdrukking), d j a m a d ō a k h é (zelden gebruikt); VII k a n d o e r i a p a m, r a d j a b of r a ᶜ d j a b; VIII k a n d o e r i b o e, s a ᶜ b a n of t j a ᶜ b a n) IX p o e a s a, r a m a l a n of r a m o e l a n; X o e r ò ë r a j a, t j a w a j; XI m e u ᶜ a p é t, d ō j k a ᶜ i d a h; XII o e r ò ë r a j a h a d j i, d ō j h i d j a h.

Maansverduistering, g r a h n a b o e l e u ë n; b o e l e u ë n k a r a h ō b k a b (de maan is verduisterd).

Maar, t e u t a p i, t a p i.

Mager, p i d j o e ë t; r e u g é h (van alles ontbloot).

Mak, (tam) s e u ᶜ i ë t; r a g ò ë.

Malen, (fijnmalen, b.v. tusschen twee steenen) p é h.

Man, (lemand van de mannelijke sekse, mannelijk) a g a m; (echtgenoot) l a k ò ë; s o e w a m i (alleen in de schrijftaal).

Mand, k a t é n g, g a t é n g (groote); r a g a (groote ot kleine); r a g a r e u l e u ë t (vischmandje van biezen); r a g a m a t a p o e n ò ë (van gevlochten rotan); r a g a d o e a l a p é h (van gevlochten klapperbladeren); r a g a d j ō^{c} (om gras te vervoeren, van arenvezels met groote mazen).

Manen, (om een schuld) t o e n g g è ë o e t a n g, t e u m o e n g g è ë.

Mangga, m a m p l a m; m a n t j a n g (Mal. batjang).

Mangkoedoe, k e u m o e d è ë.

Mannelijk, a g a m (in alle beteekenissen).

Mantri, m e u n t r ò ë.

Markt, p e u k a n; k e u d è; b a n d a (een groote handelsplaats).

Masker, p a t ō n g, m o e k a p a t ō n g.

Mast, t i h a n g.

Maten, (hiervoor bestaat geen algemeene benaming).

Lengtematen, s e u n i p a t. S i m e u s e u t i (wanneer de vuist gesloten en de duim zijwaarts uitgestoken wordt, dan is de lengte van de breedte der hand + duim = 1 meuseuti); s i g a k i (1 voet = 2 meuseuti); s i h a ï h (de Atjèhsche el, de lengte van den elleboog tot aan den top van den middelsten vinger); s i l h o e ë^{c} of l o e ë^{c} (de lengte van den oksel tot aan den top van den middelsten vinger); s i t o e l a n g (de lengte van pols tot elleboog); s i t o e m b ō^{c} (de lengte van den elleboog tot aan de knokkels van de gesloten vuist); s i p a l e u ë t (de breedte van de handpalm, nl. van de vier vingers zonder den duim); s i d j a r o ë (een vingerbreedte, n.l. van den wijsvinger); s i d j e u n g k a j (een span van de uitgestrekte hand, nl. tusschen de toppen van den duim en den middelsten vinger; de afstand tusschen

de toppen van duim en wijsvinger heet s i t o e n j ò ᵉ of s i t e u l o e n d j ò ᵉ); s i d e u p a (een vadem); s i d e u p a m e u n a r a of k r o e n j ò n g (lengte van de voeten tot de toppen der vingers, indien de arm recht naar boven wordt uitgestrekt); s i n i n g k ō j (de lengte van den top des middelsten vingers, wanneer de arm horizontaal gestrekt is, tot den elleboog van den anderen arm, die dubbel gevouwen eveneens horizontaal gestrekt is, dus minder dan een *deupa*).

Vlaktematen. J ō ᵉ (deze maat is niet nauwkeurig bepaald; gewoonlijk is een *jō*ᵉ een stuk rijstveld voor welks bezaaiing men één *naléh* zaadpadi noodig heeft. Een *oemòng*, rijstveld, bestaat meestal uit 1 à 2 *jō*ᵉ; kan echter een oemòng slechts $^1/_2$ naléh zaadpadi verwerken, zoo spreekt men toch wel van o e m ò n g s i j ō ᵉ; soms zegt men in plaats hiervan s i b a n d j a of s i n e u d ò n g); k e u b e u ë n g (een stuk rijstveld dat aan alle zijden door dijkjes begrensd is); s i t a l ò ë (eene in de lengte aaneengeschakelde reeks van *keubeuëngs*); p i t a ᵉ (een stuk tuin, dat met eene heining, een dijk of dergelijke omgeven is).

Inhoudsmaten, s e u n o e k a t. Eén p o e t = $^1/_2$ n i ë; 1 n i ë of n d i ë (alleen in verbindingen met s i gebezigd, dus *sindië*, ook wel *soendië*) = $^1/_2$ b l a k a j; 1 *blakaj* (uit *blah* en *kaj*) = $^1/_2$ k a j; 1 *kaj* (eigenlijk klapperdop) = $^1/_2$ t j o e p a ᵉ; 1 *tjoepa*ᵉ (met een inhoud aan gepelde rijst ter zwaarte van 24 Spaansche dollars) = $^1/_2$ a r è; 1 *arè* (in 't Maleisch ook wel een »bamboe" genoemd) = $^1/_{16}$ n a l é h [voor uitvoerproducten (peper, gĕtah, tabak) gebruikt men soms andere arè's, die eenen inhoud hebben van gepelde rijst ter zwaarte van 60 of 70 dollars]; 1 g a n t a n g (thans op Atjèh geen gebruikelijke maat) = 2 a r è; 1 *naléh* = $^1/_{10}$ g o e n t j a; 1 *goentja* = $^1/_{10}$ k o e j a n; g a t é n g of k a t é n g (een mand met een inhoud van 1 à $1^1/_2$ naléh, waarmee men de padi van het veld huiswaarts draagt).

Mazelen, sakét proeëh.

Meer (meest), njang le; leubèh, njang leubèh.

Meisje, aneuᶜ inòng.

Melk, ië tèᶜ, ie mòm (v.e. vrouw); ië abin (v. dieren).

Mensch, manoesia, oereuëng manoesia; *le oereuëng* (vele menschen); *oereuëng peuët dròë* (vier menschen); *oereuëng toenòng moesōh kamòë* (de menschen van het gebergte zijn onze vijanden).

Menschenroover, pantjoeri oereuëng.

Mes, sikin; sikin panjang (het gewone blanke wapen der Atjèhers, zie het opstel van schrijver dezes over de Atjèhsche goud- en zilversmeedkunst, pl. IV, fig. 3 en 6); sikin panjang oclèë Peudada (zie fig. 5); sikin rawōt, peurawōt (twee soorten: de Pidië'sche, zie het aangehaalde opstel pl. II fig. 11, en de Atjèhsche, die zich van de Pidië'sche onderscheidt door een meer afgerond gevest); s. preunggi (onze vleeschmessen); s. lapan sagòë (een ouderwetsch vorstelijk wapen, zie het aangehaalde opstel pl. IV, fig. 2); s. ikoe manòᶜ (in den vorm van een kippestaart).

Met, ngòn; sadjan.

Metgezel, vriend, ngòn; rakan; sahbat.

Miauwen, meuᶜiōng.

Middelste vinger, radja djaròë.

Mier, sidòm; kamoeë (witte mier); sidòm seureungga, sidòm mirah (soorten van de roode mieren); s. goeda (groote zwarte mier met een angel); s. apoej (in den grond); s. tjeungèh (de stinkmier); s. boe (de roode suikermier); s. malò (met een dik achterlijf).

Miereneter, teunggiléng (het schubdier).

Minder, koereuëng.

Misdadiger, oereuëng salah raja.

Misschien, alèh, salèh; kadang; oentōng.

Modder, leuhòb.

Moe, hè^{c}; pajah; trō^{c} (ziek van afmatting); gla^{c} (iets moede zijn, beu); koeeut (lam, stijf van inspanning, gezegd van ledematen, de tong, den mond, het geheele lichaam).

Moeder, ma^{c}, ma; nja^{c} (2e en 3e persoon); nang (ook voor beesten).

Moesson, moesém. Moesém timoe (Oostmoesson); moesém barat (Westmoesson); moesém loeaïh blang (seizoen, waarin de velden vrijstaan voor 't vee); moesém pitjé^{c} of m. kòt blang (seizoen waarin men de velden bebouwt).

Mond, babah.

Mondtrom, gènggòng.

Mooi, djròh; tjeudaïh; linténg; samlakòë (dichterlijk, van mannen); sambinòë (dichterlijk, van vrouwen); nèh (van menschen en dieren: schoon, rein, zindelijk); gèt, gèt roepa, tjeudaïh (mooi, van zaken).

Morgen, singòh; (den dag volgend op dien waarvan wij spraken) seuningòh njan.

Morgen ochtend, singòh beungòh.

Morgen avond, seupōt singòh.

Muis, tikōïh.

Muskiet, djamò^{c}.

Mijn, -koe (grof); -lōn (beleefd doch niet nederig); -oelōn (beleefder en nederiger, zelden gebruikt); -oelōntoean, -lōntoean, (nederig, tegenover een meerdere, doch zelden gebezigd).

N

Naald, djarōm,

Naam, nan.

Nabij, tòë; rab.

Nacht, malam; djoela malam (laat in den nacht). Tijden van den nacht zijn: seupōt, seupōt klam (± 6¼ uur n. m.); ɛitjha (7½ uur n. m.); teungòh malam (middernacht); soelōïh njang akhé (1½-4½ uur v. m.); koekoeë' manò' sis'eun (3 uur v. m.); koekoeë' manò' ramè (4-4½ uur v.m.); moeréh, soebòh, padja (5 uur v. m.).

Nagel, goekèë.

Nangka, ba' panaïh (boom); bòh panaïh (vrucht).

Nat, basah; djoeëm (vochtig).

Nauw, arat; seusa'; seuleusa'; pitjé'.

Navel, poesat.

Navelstreng, talòë poesat.

Neef, (cousin) wordt als broeder beschouwd en zooveel noodig onderscheiden door bijvoeging van *sabòh nè'*, van éénen grootvader, enz.; (kinderen van broeders en zusters of van volle neven en nichten) keumoeën.

Neen, han, hana.

Neet, bòh goetèë.

Negen, sikoereuëng.

Negentien, sikoereuëng blaïh.

Nemen, tjò' (wegnemen); toeëng (aannemen); sambōt (met de handen iets opvangen of aannemen); trimòng (aannemen).

Nest, eumpoeng.

Net, njab, njhab (een groot soort kruisnet); njaréng (zie »De Atjèhers", deel I p. 299); ali (zie ibid. 299); poekat (zegen); djeuë (werpnet); djala bajadi (een soort werpnet); dawò (een gespannen net, waarin de visschen worden opgejaagd); eumpèt, leupoeën (een klein rond schepnetje om garnalen te vangen); roeleuë (rond schepnet); sanggō' (driekant schepnet); geuneugòm (mandje, dat men omgekeerd in ondiep water nederlaat om er

kleine visch in te vangen); a r é n g (net om herten te vangen).

Neus, i d ō n g; (neusbeen) b ò h i d ō n g; (de plaats van den neus, waar men een bril draagt) d j o e m ò h.

Nicht = neef.

Niet, h a n, h a n a, (dialectisch) h a n d e u ë ᶜ; k ò n (boekan); b è ᶜ (djangan).

Niet verwant, g ò b.

Nieuw, b a r ō.

Niezen, b e u r e u s é n.

Nipah, b a ᶜ n i p a h.

Nog niet, g ò h l ò m.

Nok, (van het dak) d o e ë.

Noord, o e t a r a.

Noord-Oost, t i m o e l a ᶜ ō t.

Noord-West, b a r a t l a ᶜ ō t.

Nu, d j i n ò ë, d j e u n ò ë.

Nu en dan, m e u d j a n-d j a n.

Nijptang, zie tang.

O

Oebi, o e b i.

Oksel, g e u t i ë ᶜ.

Olie, m i n j e u ᶜ of m e u n j e u ᶜ; m i n j e u ᶜ of m e u n j e u ᶜ a t a (reukolie); m. k r e u ë h of i ë k r e u ë h (Europ. odeur); m. b r ō ᶜ (ongekookte stinkende klapperolie, gebruikt om lampen er mee te vullen, reukolie te maken of ze om te koken voor keukenolie); m. d ò j t o e n (olijfolie); m. k a j è ë p o e t é h (kajoepoetih-olie); m. k ò n t ò (olie, die men als balsem voor wonden gebruikt); m. l e u t é ᶜ of r e u t é ᶜ (klapperolie uit versche *santan* gekookt); m. m a s a ᶜ (klapperolie voor het bereiden van voedsel. Uit *minjeu*ᶜ *brō*ᶜ wordt *minjeu*ᶜ *masa*ᶜ gemaakt door opkoking, waardoor de stank wordt weggenomen); m. l i l é n (kaarsvet);

m. boengòng (reukolie voor 't haar); m. nawaïh (ricinusolie); m. tanòh of m. gaïh (petroleum).

Omheining, pageuë.

Omwanding, bintéh; bintéh papeuën (van planken); b. triëng (van bamboe); b. peuleupeuëc meuria (van bladstelen der sagopalm, zooals veel op Atjèh wordt aangetroffen); b. bleuët (van gevlochten klapperbladeren); b. tapac tjatō (van gevlochten bamboe).

Onder, joeb, di joeb, di meujoeb; di barōh.

Onderen (van —), di joeb, di meujoeb, di barōh.

Onderhandelen, bitjara.

Onderwereld, (hel) nòraka.

Ondiep, deuë.

Ongeluk, paléh (adject.), tjilaka.

Onkruid, (heeft geen eigen naam).

Onrijp, moeda, poetic; pateuën; badjéc; batat (van vruchten, die niet rijp willen worden).

Ontkennen, meucoengki, moengki; peukòn.

Ontucht, zie overspel.

Oog, mata.

Oogsten, keumeukòh (v. e. veld); pèt of pòt (van boomvruchten).

Oom, (oudere broer van vader of moeder) koe wa, ajah wa, ajah ngah, pò radja (B. H.); (jongere broer van vader of moeder) ajah tjoet, ajah moeda, ajah déc.

Oor, gloenjoeëng.

Oorknop, soebang; soebang Atjèh; s. meutjinra; s. meuloengkèë; s. bòh eungkōt.

Oorlog, prang; djihad, prang sabi (heilige oorlog).

Oorring, anténg-anténg.

Oost, timoe teupat.

Op, (di)ateuëh; bac.

Openen, b o e k a; p e u h a ï h; p l ò ï h (losmaken van een touw, van hoofdhaar, 't openmaken van een kleed, eene mat). N.B. In plaats van *plòïh* wordt door visschers als pantang-uitdrukking l e u p a ï h of l ō b (d.i. bukkende onder iets doorgaan) gebezigd.

Opperwezen, A l a h, P ò t e u A l a h, T o e h a n.

Op zich nemen, zie bekennen.

Oud, t o e h a, t j h i ᶜ.

Ouderling, (lid v. h. gampōng-bestuur), o e r e u ë n g t o e h a.

Ouders, o e r e u ë n g t j h i ᶜ.

Overgrootvader, n è ᶜ - n è ᶜ; t o e.

Overgrootouders, d j a; e u m p è ë, m p è ë (zelden gebruikt, wordt ook op gewijde, als personen gedachte voorwerpen toegepast, bv. op heilige boomen enz.).

Overmorgen, l o e s a.

Overovermorgen, l o e s a r a j a.

Overspel, d i n a (ontucht in 't algemeen); m o e m o e k a h (minnehandel drijven).

Overwinning, m e u n a n g.

Overwonnen (zich — geven), p e u d j ō ᶜ d r ò ë, t a ᶜ l ō ᶜ.

P

Paard, g o e d a.

Padi, p a d é; p a d é b l a n g (op rijstvelden gekweekt); p. p a j a (op moerasgrond gekweekt); p. l a d a n g (op ladangs gekweekt). Soorten, van *padé blang:* p. g a t j a (wit); van *padé paja:* p. g o e r a n g (roodachtig), p. r a s i (donkergekleurd, de zgnd. zwarte padi); van *padé ladang:* p. a d ō p a j a (geel, langwerpig), p. i t a m i ë (geel, bij den steel donkergekleurd), p. m a n j a n g o e (met aan elkaar gesloten korrels); p. s i ᶜ a j o e of p. s a j o e, p. d a r o e g e u r e u b a n g (met uitgespreide korrels); van geïmporteerde padi: p. k a p a j,

p. p o e l ò, p. K e u d a h, p. d o e ë ᶜ en p. t e u n a b o e (zie »de Atjèhers" I p. 284). P a d é g a s a j (padi in bossen); p. s e u n e u l ō n g (gekweekte padiplanten); p. p e u n o e l a (geplante padi).

Padimesje, zie ani-ani.

Padischuur, b r a n d a n g (van planken); k e u p ō ᶜ (met cylindervormige omwanding van boomschors of gevlochten klapperbladeren); k r ō n g (van meuria-bladeren of gevlochten bamboe, in de ruimte onder de woning); k a r ō n g (in den vorm van een zak van ibōihbladeren en dergelijke).

Palinrichting, zie geweer.

Pan, b l a n g ò n g of b l a n g ò n g t a n ò h (aarden pan); b l a n g ò n g b e u s ò ë (ijzeren pan, kwali); s o e d o e (aarden braadpan met een steel).

Pand (in pand nemen), g a l a.

Pandan, b a ᶜ s e u k è; s e u k è m o e s a n g of — b a n g ò ë (geurige pandan); b a ᶜ b a n g k o e a n g (een groote pandansoort, komt veel voor in de bosschen, heeft niet zooveel doorns als de gewone pandan).

Pandeling, o e r e u ë n g d o e ë ᶜ o e t a n g.

Pap, k a n d j i; i ë b o e.

Papier, k e u r e u t a ï h.

Paradijs, t j e u r o e g a, s e u r o e g a.

Patjoel, t j a n g k ō j; t o e k ō j (kleine soort patjoel); l h a m (de Atjèhsche schop); s o e d ò ᶜ (grooter soort).

Patroontrekker, zie geweer.

Pees, o e r a t.

Penis, b ò h, b ò h p a n j a n g; k a l a m (schrijftaal).

Peper, l a d a; (lombok) t j a m p l i.

Perkiet, s e u r i n d é t; t a n i ë; k è k è ᶜ (de zgnd. bètèt).

Persen, (knijpen) p r a h; r a m a h; o e r ō t; k l ò ᶜ (met de hand aanpakken); k l ō n g (met de nagels knijpen).

Piek, t o e m b a ᶜ; k a p a ᶜ, l e u m b é n g (werplans); t o e m-

ba^{c} boengòng djeumpa (met een kleine smalle punt); toemba^{c} meudjanggōt (met paardenharen pluimen aan de schacht. Alleen de Soeltan en de drie panglima's sagi waren vroeger gerechtigd dergelijke lansen te dragen); toemba^{c} mata kréh (met slangvormige punt); toemba^{c} lhèë sagòë (vervaardigd van oudmodel bajonetten); toemba^{c} ōn boelōh of t. tòb gadjah (ouderwetsche lans met zeer lange punt); toemba^{c} trangganoe (in den vorm van een rechte kris); harō^{c}-harō^{c} (lange bamboezen randjau's, die in de wallen der versterkingen worden gestoken); seuligòē (werpspies van bamboe, riman, pinang of nibōng).

Pinang, pineung.

Pink, gité^{c}, geulité^{c}, geugité^{c}.

Pis, ɛiē^{c}, ië ɛië^{c}.

Pisang, pisang; pisang boeë (wilde pisang); p. abèë (p. këpokan); p. abin (p. soesoe); p. brat (p. Ambon); p. djarōm (een kleine, dunne p.); p. kapaj (pisang-gadjah soort); p. klat (een wrange pisangsoort); p. Kleuëng (een pisang tandoeksoort); p. soeasa (p. oedang); p. seumatoe (een kleine zoete soort); p. talōn (p. radja); p. meukeumbeuë (tweelingspisang).

Pissen, tōh ɛië^{c}; pantja ɛië^{c}, tōh ɛië^{c} sara dòng (staande pissen).

Pit, bidjèh; aneu^{c}.

Plaats, teumpat.

Planten, poela; poega (van peper. *Seumoega* is ervan afgeleid; *dja^{c} seumoega* = uit peperplanten gaan, pepertuinen aanleggen).

Ploeg, langaj.

Ploegijzer, mata langaj.

Poep, è^{c}; è^{c} meudjadi (poep van pas geboren kinderen) è^{c} djakhò (vuil van de tanden).

Poepen, tōh è^{c}; djа^{c} oe mòn, djа^{c} oe kroeëng (naar een zekere plaats gaan).

Poffen, lheuë; tōt.

Pokken, sakét plawa, sakét boengòng kajèë, s. pò ni (pantang-uitdrukking, eigenlijk de pokkengeest); s. pò djròh (pantang-uitdrukking, als boven).

Pompelmoes, bòh giri.

Poot, gaki, aki; tangeun (voorpooten).

Pootstok, toekaj.

Pot, pasoe; peunoeman (aarden waterkan); tjirië^{c} (pot met tuit). Zie ook tampajan.

Prauw, djalō (een soort kano); djalō seureumpéh (een djalō met een kielvormigen achter- en voorsteven); djalō klibeuët of dj. koesangka of peusangka (djalō's met smalle spits toeloopende koppen); dj. koelè^{c} of dj. Meulabōh (groote zeedjalō); dj. bidō^{c} of dj. klèwè (vlerkprauw); leulajan (groote vlerkprauw); béntjalang (een zeer groot soort zeevaartuig); sampan (prauw met platten bodem); prahō (een groote prauw); prahō poekat, sampan poekat of lantjang poekat (een kleiner soort prauw om met zegens te visschen); toengkang (groote laadprauw); tambangan (vaartuigen voor het verkeer tusschen den wal en de reede); prahō meutjapéng (een groote prauw met een overdekte hut op het dek); tambangan moekò-moekò (Tapa^{c} toean); prahō salah-salah (bestaat thans niet meer, stond wat grootte betreft tusschen een schip en een *bèntjalang*); tōb (een groot Atjèhsch op Europeesche wijze getuigd schip; bestaat thans niet meer).

Prevelen, meungòm-ngòm, meungeun-ngeun.

Priester. (Priesters zijn er niet. De volgende categorieën van personen onderscheiden zich door kenmerken of bezigheden, die met den godsdienst samenhangen:) teungkoe, leubè,

h a d j i, m a l é m, a l é m, o e l a m a, s a j é t (zie »de Atjèhers", I p. 74).

Prijs, j o e m; a r e u g a, h a r e u g a; j o e m m a t é (prijs waarop niet meer valt af te dingen).

R

Raadhuis, m e u n a s a h, b e u n a s a h, m e u l a s a h, b e u l a s a h; b a l è.

Raadsel, h i ë m.

Raken, k e u n ò n g (adject. = raak, getroffen).

Ramboetan, b a ᶜ r a m b ō t (de boom); b ò h r a m b ō t (de vrucht).

Rat, t i k ō ï h.

Recht, (niet krom), t e u p a t.

Rechter, (subst.) h a k i m; k a l i (godsdienstleeraar).

Rechts, o e n e u n.

Reeds, k a.

Regen, o e d j e u ë n; r i n t é ᶜ of r e u n t é ᶜ (fijne regen); k o e a h (eigenl. »saus", soms voor *oedjeuën*).

Regenboog, b e u n e u n g (of m e u n e u n g) r a d j a ᶜ t i m ò h.

Reiger, k o e ë ᶜ (de zgnd. blĕkok); b a n g ò; t a n g i r i ë ᶜ (de zgnd. tjangak).

Reisvoorraad, (proviand) b e u k a j.

Rheumatiek, s a k é t m e u k o e ë o e r a t.

Rib, t o e l e u ë n g r o e s ō ᶜ.

Rieken, m o e b è ë (adject).

Riem, d a j ō n g (lange riem); p e u n g a n j ò h (korte riem, pagaai).

Ring, e u n t j i ë n, n t j i ë n; (e u) n t j i ë n m o e m a t a; — b ò h e u n g k ō t; — b ò h d j a n t ō n g; — o e t a h; g i l é ᶜ of — b ò h m o e l i ë n g; — m e u t j i t j é m; — s e u l e u p ō ᶜ; — h a r e u m o e of — m e u g e u n t a; — g a-

djah mjnòm; — sipatah; — salah sagòë; — awé siblah. (Zie voor de soorten van ringen het opstel van schrijver dezes Atjèhsche over goud- en zilversmeedkunst, plaat VII).

Ringvinger, djaròë manèh; poetoe, poentoe.

Rivier, kroeëng.

Roeien, meudajōng (met lange riemen); keumajōh (met korte riemen).

Roepen, hej, meuhej (uit de verte); tawō^{c} (ontbieden, laten roepen).

Roer, keumoedòë.

Rog, paròë.

Rond, boelat (zoowel ovaal, cylindervormig enz. als cirkelrond); boentò^{c} (cirkelrond).

Rondom, lingka.

Rood, mirah.

Rook, asab.

Roosteren, panggang; dadeuëng.

Rotan, awé; awé beutò (een groote rotansoort); awé lilén of dilén (dikke bindrotan); a. seukeuëm (dunne bindrotan); a. soengsang (rotan, waarvan enkele geledingen door speling der natuur in omgekeerde richting loopen); a. tabeuë (dikke soort, waarvan men schachten van werplansen maakt); a. tjakrèë (in gespleten toestand als bindrotan te gebruiken); a. tjoet (zeer dunne bindrotan).

Rug, roeëng.

Ruiken, tjōm, tjōm bèë.

Ruilen, toeka.

Ruim, loeaïh (v. plaats); goeroeë^{c} (wijd, bv. v. e. scheede, een kleedingstuk enz.); lapang (van een vlakte, niet door het een of ander belemmerd).

Ruimte onder 't huis, joeb mòh.

Rups, oelat.

Rijp, masa^{c}; leubaïh (overrijp); roengkō^{c} (over-

rijp van padi, pisang en andere vruchten, die overhangen); b e u n g k a j, m e u n g k a j (half rijp).

Rijst, b r e u ë h (gepeld); b o e (gekookt); k e u m e u n g (door poffen opengesprongen ongepelde rijst); b o e k o e n j è t (gele rijst, met kurkema); b o e l e u k a t (kleefrijst).

Rijstblok, l e u s ō n g (het blok); a l è ë (de stamper); d j e u n g k i (wipplank met rijststamper).

Rijstketel (of — pot), k a n è t, k a n ò t; k a n è t d a n d a n g (van koper).

Rijstveld o e m ò n g; b o e ë n g (terrasvormige rijstvelden); b l a n g (eene verzameling van oemòng's); l a d a n g (bouwgrond onstaan door het vellen van bosschen).

S

Sago, s a g è ë.

Sagoboom, b a ᶜ m e u r e u j a (wanneer de boom nog niet volwassen is); b a ᶜ s a g è ë (wanneer de boom tot stamvorming is overgegaan).

Salamander, t a r ō n g.

Samentrekkend, (van smaak) k l a t.

Sap, (v. boomen) i ë k a j è ë (meestal duidt men hiermede echter een voor het verwen gebezigd afkooksel van hout ot boombast aan).

Sarong, i d j a k r ō n g (van vrouwen); i d j a p i n g g a n g (lendenkleed van mannen).

Schaamgordel, t j a w a t.

Schedel, t a n g k o e r a ᶜ.

Scheede, s a r ō n g; d j a m b a n g (het breede gedeelte van een krisscheede).

Scheef, i r ō t.

Scheel, d j o e l é n g.

Scheen, t o e l e u ë n g g a s i ë n.

Scheiden, m e u t j r é (algemeen); p a s a h (door rechterlijk

vonnis); taleuëᵉ (verstooting); paséd (ongeldigverklaring van een huwelijkscontract).

Schelp, broeëᵉ; broeëᵉ kreuëng; broeëᵉ loengkéng enz.

Scheppen, teumòᵉ; ˚seuët (hoozen, met een *amaᵉ*, zie schepper).

Schepper, tima (emmer); tjinoe (waterschepper van een klapperdop vervaardigd); amaᵉ (schepper om het water uit een prauw te hoozen).

Scherp, tadjam.

Schieten, timbaᵉ, poebeudé.

Schil, koelét bòh kajèë; tapéh (de reeds geopende schil v.d. klapper).

Schild, peurisè; peurisè awé (klein rotan schild); p. meudèᵉ (id. met koperen knoppen. Gewone lieden hadden 5 knoppen op hun schild, terwijl de panglima's gerechtigd waren 7 knoppen op hunne schilden te voeren); p. teumaga (koperen schild. Deze schilden werden vroeger alleen door volgelingen van den Soeltan gedragen); p. nilō (ouderwetsch groot schild van buffelhuid. Ook bestonden vroeger kleinere soorten van buffelhuid met koperen knoppen; deze, eveneens *peurisè nilō* genoemd, zijn thans niet meer te krijgen); p. paròë (schild van roggevel).

Schildpad, lantoej (rivierschildpad); banèng (bergschildpad); keukoera (moerasschildpad); peunjië of pinjië (zeeschildpad).

Schip, kapaj; kapaj lajeuë (zeilschip); k. meuneukat (koopvaardijschjp); k. prang (oorlogschip); k. mèn (mailboot).

Schoonbroer of **schoonzuster,** toemoeda (de echtgenoot van een oudere zuster of de echtgenoote van een ouderen broer, zoowel in de 2e als in de 3e persoon); paroej (de echtgenoot van een jongere zuster of de echtgenoote van een jongeren broer.

Men spreekt hen echter aan met *adè*ᵉ of *dè*ᵉ. De broers of zusters van den man of de vrouw noemt men met denzelfden naam, dien man of vrouw plegen te gebruiken. Zie »de Atjèhers", I p. 506).

Schoondochter, zie schoonzoon.

Schoonouders, (wederzijdsche ouders der gehuwden) t o e a n, t h a (3e pers.; in de 2e persoon noemt de man hen, zooals zijn vrouw hen noemt, en omgekeerd). De betrekking tusschen twee paar ouders, wier kinderen met elkaar gehuwd zijn, wordt aangeduid door het woord *bisan*.

Schoonzoon of **schoondochter,** m e u l i n t è ë (3e pers; in de 2e pers. zegt men gewoonlijk s i n j aᵉ, tot ouderen wel p ò n j aᵉ, of eenvoudig den persoonsnaam).

Schoonzuster, zie schoonbroer.

Schor, p a r ò.

Schors, k o e l é t k a j è ë.

Schotel, t j o e è ᵉ (kleine aarden of houten schotel); i d a n g, d a l ō n g (groote metalen schotel of presenteerblad op een voet); t a b a ᵉ (groote houten schotel of presenteerblad); k r i k a j (kleine dalōng); b a t é r a n o e b (sirihschoteltje); t a l a m (groote koperen schotel zonder voetstuk).

Schouderblad, t o e l e u ë n g d a j ō n g.

Schreeuwen, k l i ᵉ; a ᵉ ō, a ᵉ o e; d e u m p é ᵉ (schreeuwende spreken); g e u m e u t j i ë ᵉ (gillen van pijn); g e u m e u r é b (gillen uit angst).

Schreien, m ò ë, m e u l é n g - l é n g (onderwerp: *ië mata*, opkomen, van tranen).

Schrift, s o e r a t, s e u n o e r a t.

Schuin, i r ō t (scheef); s i n g è t (op zijde, hellend).

Schuld, o e t a n g.

Schuw, (wild) l a h è ë; k l e u ë t.

Sik, d j a n g g ō t.

Sikkel, s a d e u ë b k a w é t.

Sirap, (van boomschors) boebōng koelét kajèë; (van kout), boebōng papeuën.

Sirih, ranoeb.

Slaaf, namiët; teumòn; hamba; oelōn.

Slaan, pòh; moepòh (elkaar slaan); pèh (slaan of kloppen op een of ander instrument, bv. *pèh broeë*^{c} *lakèë oedjeuën*, op klapperdoppen slaan om regen te vragen, *pèh rapana*, *tamboe*, *tjanang*); seunoeët (met een zweep); seupòt, rampòt (met een touw of doek); eumpaïh (kastijden); paloe (met een stok of iets dergelijks slaan); toembō^{c} (met de vuist slaan); sakaj (met een hout); ta^{c} (met een blank wapen); tampa (met de vlakke hand); tapé^{c} (op het hoofd); tadi (wordt zelden gebruikt).

Slaap, (mierenkriewel) sakét keubòïh.

Slaapplaats, teumpat éh.

Slagveer, zie geweer.

Slang, oeleuë; oeleuë lhan (de boa); oel. seudōng aweuë^{c} (een zwaar vergiftige slang met een lepelvormigen kop, de brilslang); oel. seudōng awé (met een ronden kop, in tegenstelling met de vorige); oel. maté ikoe (een zwaar vergiftige slang, groen met witte schubben en een iet of wat stompen staart); oel. oe (een groene vergiftige slang, op den buik rood met wit); oel. bintiëng of beunteuëng (een niet zwaar vergiftige kleine slang, rood, groen, zwart gestreept); oel. tikōïh (een vergiftige zwarte slang); oel. brōïh (een zwaar vergiftige slang, bruin, doch op den buik rood met wit. Deze slang wordt veel onder droge bladeren in vuil aangetroffen); oel. eundōng of ndōng.

Slank, panjang leusōh; meutriëng blang, meudjeundrang padé.

Slapend, teungeut; éh (slapen, gaan liggen); njidra (komt alleen voor in hikajats).

Slechts, mantòng (na het bepaalde woord); tjit (vóór het bepaalde woord).

Slendang, idja sawaᵉ, idja nawaᵉ. Soorten van slendangs: i. praj (ook door mannen gedragen); i. pateunòm; i. katjékaròm; i. patanilam; i. peudeundang; i. soengkét (gedragen door eene bruid, in tweeën over de lengte gevouwen en over de schouders gehangen); i. boeraᵉ; i. tōb oelèë; ikat kiᵉiëng of poerò (een vroeger bij de mannen in gebruik zijnde lange zwarte lap; een der uiteinden vormde een soort zak, waarin medicijnen en geld werden opgeborgen. Deze lap werd om de lendenen gewonden met den gevulden zak naar voren, zoodat deze een soort bult vóór den buik vormde).

Slikken, ɛoeët.

Slinger, ali-ali, alè-alè.

Sloep, sambōᵉ; bōt.

Sloot, paréᵉ.

Slurpen, hirōb.

Slijpen, asah.

Smid, pandé; oetōïh beusòë; oetōïh pandé beusòë; pandé meuïh (goudsmid).

Smidse, dapoe pandé (smidsoven); teumpeuën pandé (smederij).

Snot, ië idōng.

Snuiten, hiëh.

Snuiven, sriëb, riëb (opsnuiven); tjōm (kussen).

Speeksel, ië babah (in den mond, of vanzelf er uit loopend); ië loedah of ië roedah (uitgespogen); ië babah mirah (sirihspog).

Spelen, meuɛèn.

Spin, ramideuën, lamideuën, tja ɛië (een zeker soort spin).

Spook, hantoe boeroe; djén; boerōng (de zgnd.

pontianak; baloeëm beudé; sanè; euntèë ië; geunteut; rambaloej; goetji; beunò; boerōng poendjōt; toeleuëng dòng; djén apoej; blò^{c} (zie voor bovengenoemde soorten »de Atjèhers," deel I p. 451—457); beusèë (ziektenduivel); meungab (ziektenduivel, die de menschen verlamt); sidanggila (een woudgeest, die de menstrueerende of de kraamvrouw doet doodbloeden); linò (die mannen bijv. uit den neus doet doodbloeden); sindjakala en kamèng (spoken waarmede men kinderen bang maakt); mata euntèë (zich voordoende als vuurvliegjes); waba (geest die de menschen bij massa verslindt, epidemie).

Spoor, zie voetstap.

Spreken, marit; kheun (zeggen); peudeungkéng (iemand op ruwe wijze toespreken); dhōt, dhet (afsnauwen).

Sprinkhaan, daroeët.

Spruit, tjeudiëng.

Spuwen, roedah, loedah.

Spijs, (eten) boe (rijst), peunadjōh; reumò^{c} (gebakjes).

Staan, dòng; dòng teupeuëng gaki (wijdbeens staan); dòng moepalét gaki (met één been opgeheven en tegen het andere gekruist staan, wat als onbeleefd geldt).

Staart, ikoe.

Stad, (hoofdplaats) koeta.

Steen, batèë.

Steenpuist, tjoemoeët; biréng, prantjōt (onder den oksel); tjeut (aan hand of voet); moeën (op het gezicht).

Stekelvarken, landa^{c}.

Stellig, meuhat.

Stem, soe.

Ster, b i n t a n g; b i n t a n g l h è ë (Orion); b. s i k o e-r e u ë n g (Venus); b. t i m o e (morgenster); b. r o ᵉe s a of b. p a n t j o e r i (avondster); b. p a r ò ë (Zuiderkruis); b. k a l a (Schorpioen); b. t o e d j ō h, o e r e u ë n g l e (Pleiaden), b. p o e j ō h m e u l ō t of b ò h ʻg l é m (twee vlak bij en tegenover elkaar staande sterren in den staart van den Schorpioen); b. b i d ō^{ᵉ} (poolster); b. s e u l o e d a n (komeet of staartster); b. d o e a (Weegschaal); b. a d j o e r i (onder de *bintang timoe* gelegen); b. p a d é (achter den Schorpioen); b. k o e t ō b (in het Westen gelegen); è^{ᵉ} b i n t a n g (vallende ster).

Sterven, m a t é (dood, adject.); t e u p a n g g é o e r a h m a t-ō l a h (beschaafd); p o e n a h (grof); w a p h e u ë t (van profeten en heiligen).

Stevig, k ò n g.

Stiefdochter, zie — zoon.

Stiefmoeder, m a o e j.

Stiefvader, p a t j o e ë n.

Stiefzoon, a n e u^{ᵉ} m ò.

Stinkend, m o e b è ë; k h è b, k h ò b; k h i ë n g, m e u-h ò n g; h a m è h (krengenlucht); h a n g è t (zweetlucht); h a n g g ō j (bokkelucht); h a n j i (vischlucht); k h ō h (muf, vunzig); k h i ë (stank van gebraden olie).

Stinkmuis, t i k ō ï h t é n, t i k ō ï h i ë.

Stom, k l ò.

Stoomboot, k a p a j a p o e j.

Storm, b a d è; a n g è n p o e t é n g b l i ō n g.

Stotterend, g a g a b; m e u^{ᵉ} ò ò, m e u^{ᵉ} e u^{ᵉ} e u^{ᵉ} (in den zin van kreunen).

Straat, a r ō ï h.

Straffen, p e u s a l a h, h o e k ō m.

Straks, e u n t r e u^{ᵉ}, e u n t e u^{ᵉ}, t r e u^{ᵉ}-t r e u^{ᵉ}.

Strand, p a s i; p a n t é (rivieroever).

Stranden, (schipbreuk lijden) teusreuëng, meusreuëng; kapaj karam (gezonken schip); sòᶜ (op het strand vastgeloopen, bv. van een *djalō*).

Stroomaf, barōh; ili (stroomafwaarts gaan).

Stroomop, toenòng; moedéᶜ (stroomopwaarts gaan).

Stroop, ië mamèh; meulisan teubèë (rietsuikerstroop).

Stuit, toeleuëng printjoeën.

Suiker, saka.

Suikerriet, teubèë; teubèë gatja (roodachtig en dik); t. gapoe (lichtgroen, bijna wit, dik); t. gadéng (groen met lichte strepen); t. kama (donkerrood); t. reuliëng (rood met zeer dunne lange geledingen); t. rimoeëng (donkerrood en geel gestreept); t. lambajōng (donkergekleurd, evenzoo de bladeren); t. soegōt (rood en dun); t. seuleumbéᶜ (gelijkt veel op de *t. soegōt*, met een dikke schil en twee *mata*'s, d.i. plaatsen waar nieuwe uitspruitsels kunnen ontstaan, in iedere geleding); alangan (suikerrietstokken met de bladeren eraan, die men bij feestelijke optochten in de hand houdt).

T

Tabak, bakōng.

Tak, tjabeuëng; dheuën (bijtak).

Tales (aronskelk), eumpeuëᶜ (de zgnd. kladi); leuboeë (groeit in het wild langs de rivieren).

Talisman, adjeumat; peugawè.

Tamboerijn, rapaᶜi; rapana; dab (tamboerijn die zich naar onderen vernauwt).

Tampajan, goetji; tajeuën (kleine); geutoejōng (id.); geupét (een nog kleinere soort).

Tand, gigòë; gigòë asèë (snijtanden); gigòë dikeuë, gigòë mideuën (voortanden).

Tandvleesch, goesi.

Tang, seupét, peunjeupét; pati geuroedoe, geuroedoe rajeuᶜ (nijptang); tjoeᶜanam (fijn tangetje); beutjoe (een soort nijptang).

Tante, (oudere zuster van vader of moeder) tjoet wa, tjoet ma, maᶜ rajeuᶜ, maᶜ wa; (jongere zuster van vader of moeder) maᶜ tjoet, maᶜ déᶜ, ma lét.

Tasch, baloeëm; baloeëm idja (van gewoon goed); b. radjōt (van touw); eumpang (van bladeren of riet).

Te, di.

Tegenwind, angèn lawan.

Tempel, meuseugit, seumeugit (moskee); teumpat beurahla (heidensche tempel); déah, dèëᶜah, meunasah (gampōng-bedehuis).

Tepel, oedjōng tèᶜ, oedjōng miëᶜ; poeténg dèᶜ; abin (nier, tepel, meestal van beesten gebruikt).

Tien, siplōh.

Tienduizend, laᶜsa.

Tin, timah poetéh.

Tjabé, (Spaansche peper) tjapli, tjampli; tjampli tjina (kleine soort).

Toch, tjit (achter het bepaalde woord); dòë, ròë (als versterking eener vraag: *peuë dòë*, wat toch?).

Toespijs, teumòn boe, lawan bòe, ngòn padjōh boe.

Tol, gaséng.

Tong, lidah, dilah (B. H.); dilah (of lidah) tiōng (trekker van een geweer, letterlijk: beo-tong).

Toovenaar, oereuëng teumangkaj; oereuëng meuradjah (B.H.).

Toovermiddel, zie geneesmiddel.

Tooverspreuk, doeᶜa; tangkaj.

Tooverstok, toengkat hékeumat.

Tooverij, s i h é.

Tot, b a ˢ, o e b a ˢ; ɛ ò h; ɛ è t; t ō ˢ; t ō ˢ o e; t ō ˢ a n. Zie ook: van. . . tot.

Touw, t a l ò ë.

Touwdraaien, p a k o e; p o e t a t a l ò ë.

Traan, i ë m a t a.

Trap, r e u n j e u n; r e u n j e u n d a g o e (trapleer bij peperplukkers in gebruik).

Trom, g e u n d r a ŋ g (langwerpige trom); t a m b ō (groote trom van een meunasah).

Tros, m o e (van pisang, pinang, kokosnoten, padi enz.); k a r a n g (van ramboetan, langsat enz.); t o e n g k ō j; t j a n è ˢ, r o e n g k h é.

Trouwbelofte, k a k ò n g n a r i t (de afspraak is reeds vast).

Tuin, l a m p ō ï h, m p ō ï h.

Twaalf, d o e a b l a ï h.

Twee, d o é a.

Tweede (de —), n j a n g k e u d o e a.

Tweemaal, d o e a g ò; d o e a b l é t, d o e a s e u n.

Twintig, d o e a p l ō h.

Tijger, r i m o e ë n g.

U

Ui, b a w a n g.

Uit, d i.

Uitslag, o e r i (een roode uitslag); g l a s e u ë (op muskietenbeten gelijkende opzwellingen); k o e d é (schurft); p r a m (een roode uitslag, die spoedig weer verdwijnt).

Uw, - k e u (grof); - t e u (beleefder); - n e u (zeer beleefd, eerbiedig). Doch deze achtervoegsels worden weinig gebruikt. Het Atjèhsch is meer geneigd om de persoon, die door ons bezittelijk voornaamwoord wordt aangeduid, òf met zijn volle (persoonlijk) voornw. aan te duiden, òf geheel te verzwijgen.

V

Vader, koe; doe; toe; eumbah, mbah; ajah (beschaafd); oereuëng tjhi^{c} (slechts in de 3de pers.).

Vagina, poekòë; teuna^{c}; paròt; nab (alles bij elkaar); brōt.

Van, di, ni; (possessief) pò, milé^{c}.

Van... tot, di... of di... kòn... tō^{c} (tō^{c} oe), ɛ̀h, ɛ̀t.

Van boven, di ateuëh.

Vandaag, oeròë njòë.

Van onderen, di joeb, di meujoeb, di barōh.

Varken, boej.

Vast, teutab; kòng (stevig).

Vechtlustig, (onhandelbaar, van kinderen), gasang.

Veel, le.

Veeren, boelèë.

Veertig, peuëtplōh.

Venster, tingkab.

Veraf, djara^{c}; djeu^{c}ōh.

Verbergen, sòm (iets —); meusòm (zich —); meusòm-sòm dròë (verstoppertje spelen).

Verblind, (door de zon) silò.

Verboden, (pamali) pantang, poemalòë; (onrein) hareuëm, nadjih, tjeuma.

Verbond sluiten, meudjandji bantoe.

Vergeten, (partic.) toewò; loepōt; silab (beschaafd).

Verhaal, haba (dongeng); hadih madja (verhalen of overlevering der vrouwelijke voorouders).

Verhemelte, leulangèt.

Verkoopen, poeblòë; meukat (rondventen).

Verkoudheid, sakét mòn-mòn.

Verlamd, sakét lasa; lapè.

Verlegen, zie beschaamd.

Verliefd, b e u r e u h i.

Verlies, r o e g ò ë.

Verloofd, t o e n a n g a n; k a k ò n g n a r i t (de afspraak is reeds vast).

Verpanden, p e u g a l a; (in pand nemen) g a l a.

Verslikken, (zich —) t e u s r ō ᵉ; (tot stikkens toe) o e ë.

Verslinden, s e u b a.

Versterking, k o e t a, k o e r ō ᵉ - k o e r ō ᵉ.

Vertrekken, b o e n g k a (over zee); d j a ᵉ (gaan); l e u p a ï h (vertrokken).

Verwant, s è ë d a r a; w a r é h; w a l i, s i w a l i (verwant van vaderszij); k a r ō n g (verwant van moederszij); w a l i k a r ō n g (de geheele familie, zoowel van moeders- als van vaderszij).

Verzadigd, t r ò ë; s é b (genoeg).

Vest, zie baadje.

Vet, l e u m a ᵉ (van spijzen); k l i ë t (van aarde); g a p a h (vet van dieren). Zie ook dik.

Veulen, a n e u ᵉ g o e d a.

Vier, p e u ë t.

Vierkant, p e u ë t s a g ò ë.

Vinden, t e u m e u n g, t e u m è ë.

Vingers, a n e u ᵉ d j a r ò ë.

Viool, h a r e u b a b; b i o e l a, b i ᵉ o e l a (Europeesche of Chineesche).

Visch, (in 't algemeen of in tegenstelling van vleesch) e u n g k ō t.

Vlakte, p a d a n g.

Vlechten, m a n j e u m, r e u ë ᵉ.

Vleermuis, s e u m a n t ō n g, l o e n t i ë.

Vleesch, a s ò ë (levend of dood, niet eetbaar vleesch; ook vleesch v. e. vrucht); s i ë (geslacht, rauw of gekookt); b a l o e (gedroogd vleesch; dengdeng); e u n g k ō t d a r a t (pantang-uitdrukking voor *sië*).

Vleugel, s a j e u ë b.

Vlieg, l a l a t; l a l a t b o e (de gewone huisvlieg); l a ngòng (groote groene vlieg); b o e b a r i of k e u r i m o e ë (een soort vlieg met gelen hals, gevreesd bij de zijdecultuur).

Vloed, i ë p a s e u ë n g.

Vloer, (van bamboe) a l e u ë t r i ë n g; (van hout) a l e u ë p a p e u ë n.

Vloo, g o e t è ë a s è ë. Zie luis.

Vlot, r a k é t.

Vochtig, d j o e ë m.

Voet, g a k i, a k i; a k è j (B. H.)

Voetstap, (spoor) t a p a^{c}; e u n t è ë, n t è ë; n t j i t; b a k a t.

Vogel, t j i t j é m.

Vol, p e u n ò h.

Volgeling, n g ò n; o e r e u ë n g s a d j a n; r a k a n; p a r a n g d a p o e, d é n d a j a n g (vrouwelijke volgeling, gezelschapsdame).

Volk, o e r e u ë n g, b i ë^{c}; b a n g s a, k a w ō m of s o e k è ë (geslacht. Lieden wier geslachtslijst, in de mannelijke lijn nagegaan, op denzelfden stamvader uitkomt, vormen een *kawōm*).

Vóór, k e u ë; n a b (zeer grof, wordt zelden gebruikt).

Voorhoofd, d h ò ë.

Voorouders, é n d a t o e, d a t o e n i n i.

Voorteeken, a l a m a t.

Vragen, (— om iets, verzoeken) l a k è ë, l a k è ë g a d è (smeeken); (naar iets, informeeren) t a n j ò n g.

Vrede, d a m è; (vrede sluiten) m e u d a m è.

Vreemdeling, zie gast.

Vreten, zie eten.

Vriend, n g ò n; r a k a n; s a h b a t.

Vroedvrouw, b i d a n.

Vroeger, dilèë.

Vrouw, inòng (iemand van de vrouwelijke sexe; vrouwelijk); proemòh, binòë (echtgenoote); madoe (medeechtgenoote van denzelfden man).

Vrucht, bòh kajèë.

Vrije, (tegenover slaaf) oereuëng madéka.

Vuist maken, reugam.

Vulkaan, goenòng apoej; glé apoej.

Vuur, apoej.

Vuur aanleggen, peuhoe apoej; peuᶜoedéb apoej; peukab apoej; peugèt apoej; jōb apoej; prōïh apoej.

Vuur blusschen, peulōn (of peulén) apoej; pòh apoej (een brand blusschen, b.v. van een huis of een alang-alang veld).

Vijand, moesōh; sitrèë (komt alleen in hikajats voor).

Vijf, limòng.

Vijf en twintig, teungòh lhèëplōh.

Vijf en twintig honderd, teungòh lhèë ribèë.

Vijftig, limòngplōh.

W

Waar, pat (vraagt naar hetgeen ondersteld wordt niet verplaatst te zijn); hò ka (uit *hò* = waarheen, en *ka* = reeds, vraagt naar personen of zaken, die men onderstelt dat verplaatst zijn).

Waarom, pakòn; peuë sabab.

Waken, djaga (adject. wakker); meudjaga (wakker zijn); djaga, kawaj, keumiët (bewaken).

Wan, djeuᶜèë, djiᶜèë.

Wang, miëng.

Wanneer, padjan.

Warm, s e u ᶜ o e ë m, t o e t ō n g (als brandend).
Wat, p e u ë, p o e ë, ook p o e j; s a p e u ë (iets).
Water, i ë.
Water halen, t j ò ᶜ i ë.
Waterleiding, l o e ë n g; p a r é ᶜ (sloot).
Waterval, t j r a t j e u ë.
Watervloed, (bandjir) i ë r a j a, d j i t e u n g ò h i ë.
Weefsel, zie katoenen.
Weefgetouw, t e u p e u ë n. Onderdeelen: s o e r i (kam); t o e r e u ë ᶜ (spoel); n e u d ò n g (schering); t e u n ɛ u n (inslag); s e u n o e r i ë n g (spoelstokje, waar de inslagdraad omheen zit gewonden, en dat in de *toereuë*ᶜ wordt gesloten).
Weegschaal, n e u r a t j a, n o e r a t j a; t j é n g (groote weegschaal); d a t j é n g (Chineesche balans). Een meer primitieve houten balans, soms door Atjèhers gebezigd, heet o e n g g a j.
Week, l e u m i ë ᶜ; l e u p ò n (slap, zacht).
Weg, r è t (r ò t); d j o e r ō n g (kampongpad); r a ᶜ o e ë h, r ò t o e ë h (groote veel begane weg; eigenlijk: kaal); t e u n a m o e ë ᶜ of s e u n a m o e ë ᶜ (afgang naar het water eener rivier om het vee te laten drinken).
Weigeren, h a n t é m (niet willen); t o e l a ᶜ (afweren, afwijzen).
Weinig, d i t, n i t, m i t; o e b é h a m a (als een kippeluis); o e b é m e u ᶜ (als een vonkje).
Wel, n j ò.
Welke, t ò h.
Welvarend, m a ᶜ m o e (van een gebied); n a a t r a (v.e. mensch).
Wenkbrauw, b o e l è ë k e u n è n g.
Wenschen, (zullen) k e u m e u n g; m e u n g, m e u (afkortingen van *keumeung*); (willen) t é m; (verlangen) m e u n a p s o e, m e u h a d j a t.

Werken, p o e b o e ë t, p o e m o e b o e ë t, m o e b o e ë t.

Werpspies, zie piek.

West, b a r a t t e u p a t.

Weten, t h è ë; t o e p e u ë; t o e p a t (weten waar); t o e t ò h (weten welk, uit een zeker aantal); t o e h ò (weten waarheen); t o e n è (weten vanwaar); t o e r i (de gedaante kennen van); t o e k r i (weten hoe); t o e b a n (den aard of de wijze kennen); t o e ɕ ò h (weten hoe groot); t o e n è ɕ è t (weten hoe klein); t o e d o e m (weten hoeveel); t o e d i t (weten hoe weinig); t o e n è o e b é (weten hoe groot); t o e d j a n (weten wanneer); t o e k ò n (weten waarom).

Weven, p ò ᶜ i d j a; p ò ᶜ t e u p e u ë n.

Wie, s ò ë; s ò ë p ò of s e u p ò (wiens?).

Wieden, e u m p ò ë.

Wild, l a h è ë, k l e u ë t (schuw); b o e ë h (woest); g a s a n g (vechtlustig, onhandelbaar, v. kinderen).

Wind, a n g è n; (tegenwind) a n g è n l a w a n; (een wind laten) t ō h g e u n t ō t.

Winkel, k e u d è (zoowel »markt" met vaste verkoopplaatsen, als winkel, welk laatste nauwkeuriger wordt uitgedrukt door *keudè sabòh moeka*).

Winst, l a b a.

Wit, p o e t é h; d j a g a t (alleen gezegd van buffels).

Woest, b o e ë h.

Wolken, a w a n, m i g a.

Wond, r o e s a ᶜ, t e u p è h (gewond); l o e k a; t j a b ò ᶜ (grof; alleen gebezigd voor vuile wonden); t j o e r é h (kraswond).

Worm, g l a n g; p r e u ë n (een soort van ingewandsworm).

Wortel, o e k h e u ë; o e k h e u ë t o e n g g a j (hoofdwortel); o e k h. r a j a (zijwortel); o e k h. o e b i t (haarwortel); b a n i ë (wat boven den grond uitsteekt, ook: luchtwortels).

Woud, zie bosch.

Wreken, b a l a ï h; s e u t è t —, s e u t ò t — of t o e n t ō t b i l a (waar sprake is van een bloedwraak); t o e n t ō t a r e u t a (waar sprake is van goederen of bezittingen); t o e n t ō t m e u n a l è ë (zich wreken over iets, waarvoor men zich heeft moeten schamen).

Wij, g e u t a n j ò ë (met inbegrip van den aangesprokene); k a m ò ë (met uitsluiting van den aangesprokene). Al de genoemde enkelvoudige voornaamwoorden van de eerste persoon, slechts met uitzondering van *kée*, kunnen ook ter aanduiding van het meervoud dienst doen; gewoonlijk voegt men er dan echter *bandoem* (= alle) achter.

Wijd, zie ruim.

Wijsvinger, t e u l o e n j ò ᶜ, t e u n o e n j ò ᶜ.

Y

Yzer, b e u s ò ë.

Z

Zaad, b i d j è h; a n e u ᶜ (pitachtige zaden of vruchten, die men zaait).

Zaaien, t a b o e; s e u p e u ë ᶜ; p o e l a.

Zand, a n ò ë.

Zandbank, b o e s ō n g, p o e s ō n g.

Zangwijs, l a g è ë, l a r a m.

Zat, (verzadigd) t r ò ë; s é b (genoeg).

Zee, l a ᶜ ō t.

Zeeroover, o e r e u ë n g m e u r e u b ō t d i l a ᶜ ō t; p e u n j a m ò n.

Zeggen, k h e u n.

Zeilen m e u l a j e u ë.

Zeker, b i t, b i t - b i t; t e u n t è ë; m e u h a t (stellig).

Zelf, k e u d r ò ë. Zie ikzelf.

Zemeleh, s e u k e u ë m.

Zes, n a m.

Zestig, n a m p l ō h.

Zeven, t o e d j ō h.

Zichtbaar, l e u m a h.

Ziek, s a k é t; p a j a h (gevaarlijk ziek); n a d a ᶜ (zwaar ziek); m a n g a t a s ò ë (zegt men van een familielid dat ernstig ziek is, bij wijze van taal-pantang).

Ziel, n j a w ò n g; s e u m a n g a t.

Zien, k a l ò n; n g i ë n g; e u; d j e u n g e u ᶜ of t j e u n g e u ᶜ (kijken, vooral naar beneden of reikhalzend); p a n d a n g (nauwkeurig bekijken, aanstaren, letten op, aanzien); k e u r e u l é n g (lonken, zijdelings blikken werpen op); s ō s e u ë of s è s ò m a t a (schichtig om zich heen blikkend).

Zilver, p i r a ᶜ.

Zingen, m e u d j a n g e u n - d j a n g e u n (neurïen); m o e p a n t ō n (pantōns zingen); m e u d ō d i (wiegenliedjes zingen); m e u d h a ᶜ - d h ò ᶜ (zingend van kokend water).

Zitbankje, g e u g o e d a.

Zit-en ligplaats, (balé²) p r a t a ï h.

Zitten, d o e ë ᶜ (in de algemeene beteekenis); d o e ë ᶜ m e u d j o e n t è (zitten op een stoel of bank met de beenen loshangende, zooals wij gewoonlijk zitten. In de nabijheid van meerderen is deze wijze van zitten niet voegzaam in de oogen der Atjèhers); d o e ë ᶜ s i m p a n (zitten met de beenen kruiselings onder zich; dit is beschaafd); d o e ë ᶜ w é t s i l a (met één been dubbelgevouwen en het andere horizontaal daarop liggend; zoo zitten alleen de *oelèëbalangs* en voornamen); d o e ë ᶜ t a w a r ō ᶜ (met de beide beenen op één zij en gebogen. Vóór voorname lieden of in de *seumajang* of *ratèb* zit men aldus; de handen worden dan vóór den buik gekruist); d o e ë ᶜ s e u m e u m a h (geknield, op de hielen rusten-

de, met de handen bijeen. Deze houding wordt aangenomen wanneer men aan hooggeplaatste personen iets te verzoeken heeft); d o e ë ᶜ p e u d ò n g t e u ᶜ ō t (met één of beide opgetrokken knieën zitten en de handen op den grond. Aldus eet men); d o e ë ᶜ w a t e u ᶜ ō t (zitten met opgetrokken knieën, die men met de gekruiste armen omvat).

Zoeken, m i t a.

Zoet, m a m è h.

Zolder, p a r a (onder 't dak); s a n d é n g (zolderrek boven 't vuur, of andere, schuins tegen de huisstijlen rustende, rekken om voorwerpen op te zetten); p a g o e (zoldering boven de *para*).

Zolderbalken, b a r a; i n d r é n g (de naar buiten uitstekende opstaande planken rand der vloerzoldering van een Atjèhsche woning).

Zon, m a t a o e r ò ë.

Zonde, (kwaaddoen) d è ë s a; m a ᶜ s i ë t.

Zonsverduistering, g r a h n a, g o e r a n a m a t a o e r ò ë; m a t a o e r ò ë k a r a h ō b k a b (de zon is verduisterd).

Zoo, m e u n ò ë; m e u n a n; m e u d é h.

Zooeven, b o e n ò ë.

Zoon, a n e u ᶜ a g a m, s i g a m, s i n j a ᶜ (3e pers.); g a m, a g a m, n j a ᶜ (2e pers.).

Zout, (subst.) s i r a; (adject.) m a s é n; l a g a n g (ziltig).

Zuchten, p e u l h e u ë h n a p a ï h r a j e u ᶜ.

Zuid, s e u l a t a n.

Zuid-Oost, t i m o e p a d a n g.

Zuid-West, b a r a t d a j a.

Zuigen, p i ë b; d j o e d j o e ë t (aan een vrucht).

Zuster, (oudere) a; d a; t j o e t d a; p ò d a; d a p ò; (jongere) a d ò ë (3e pers.); a d é ᶜ, d é ᶜ.

Zuur, m a s a m.

Zwaard, p e u d e u ë n g; p e u d e u ë n g a b e u s a h (zie

het boven aangehaalde opstel over de Atjèhsche goud- en zilversmeedkunst, plaat IV, fig. 11); peudeuëng Siëm (een krom zwaard, vroeger afkomstig uit Siam); p. Peusangan (een krom zwaard, met gevest en schee zooals aan de *sikin panjang* oelèë Peudada, zie onder »mes", en fig. 5; een dergelijk gevest noemt men: *oelèë toempang beunteuëng*); p. oelèë tapaᶜ goeda (zie fig. 7; op de Oostkust veel gedragen); p. oelèë geureupōng (zie fig. 8; op de Oostkust veel gedragen); beulangkah of koelangkah Pasè (evenals een *peudeuëng Peusangan*, met een punt zooals in fig. 6 is aangegeven); kasòᶜ (een soort rapier; zie fig. 9); soenti aboe, harōᶜ-harōᶜ (een soort degenstok, alleen door oude teungkoe's of geestelijken gedragen); gliwang (houwer zonder scheede); gliwang tjòt (of tjòᶜ) jang (fig. 10); ladiëng (fig. 11); gliwang teubaj oedjōng (fig. 12); gliwang poetjōᶜ meukawét (fig. 13); roedōïh of gliwang pèh Lam Triëng (fig. 14); gliwang lipéh oedjōng (fig. 15; evenals de *roedōih*, alleen is de zgnd. bloedgleuf verder doorgetrokken); tarah badjòë (fig. 16; deze soort gliwang wordt heel weinig meer aangetroffen).

N. B. De *sikin panjang* dient meer als vechtwapen, terwijl de *gliwang's* door volgelingen der hoofden werden gedragen, als zij ergens naar toe gingen. De gliwang's raken hoe langer hoe meer in onbruik, daar de gewoonte, dat hoofden door gewapende *kawan's* werden gevolgd, door het Bestuur is verboden.

Zwager, sibang paroej.

Zwak, leumòh; laᶜèh.

Zwaluw, tjitjém oedjeuën (kleine soort); tjitjém sarang (die de eetbare vogelnestjes bouwt).

Zwart, itam.

Zwavel, tanòh tjeumpaga of — tjémpaga.

Zweer, k a j a b; p o e r è ë; r a s e u t ō n g (zweer in den neus); p o e n t j i ë (zweertje aan het oog).

Zweet, r e u ᵉ ō h.

Zwemmen, l a n g o e ë.

Zwerveling, g a r i b, r a r i b.

Zij, (enkelv.) = hij; (meerv.) = hij. Waar het bepaald noodig schijnt het meervoud te laten uitkomen, voegt men *doem* of *bandoem* of een dergelijk woord achter het voornaamw, 3e. pers. enkelv.

Zijde, s o e t r a.

Zijn, (bezitt. vnw.) - d j i (grof, niet beleefd); - g e u (beleefd); - n e u (zeer eerbiedig: van God, profeten en geëerde dooden; soms ook wel van hoofden, geleerden, ouders en oudere broeders, die men echter in den regel met *-geu* aanduidt).

Zwijgen, i ë m, i ë m d r ò ë.

EENIGE ZINNEN.

Wanneer worden deze velden beplant?	Padjan oemòng njòë geupoela?
Wordt er rijst geplant op die velden?	Geupoela padé baᶜ oemòng njan?
Zooveel wil ik niet betalen.	Meung doemnan le han lōn tém bajeuë.
Ik geef tabak als betaalmiddel.	Ngòn bakōng lōn bajeuë, (of) lōn bri bakōng ngòn bajeuë (keu beunajeuë).
Verkoop ons die goederen.	Tapoeblòë dabeuëh njan keu kamòë.
Zij koopen van ons allerlei zaken.	Gòbnjan geublòë doempeuë dabeuëh baᶜ kamòë.
Wie is door den vorst tot gezant aangesteld?	Sòë njang geubōh antōsan lé radja?
Over hoeveel lieden regeert Uw vorst?	Padoem dròë oereuëng na di joeb printah radja gata?
Deze rivier is niet te bevaren.	Kroeëng njòë han djeuët baᶜ prahō.
Hoe lang varen is het tot aan zee?	Padoem na tréb taᶜ éᶜ lam prahō trōïh oe laᶜōt?
Er is geen brug; hoe kan ik de rivier oversteken?	Hana titi; pakri lōn djeumeurang kroeëng?

Elken dag gaan wij vruchten zoeken in het bosch.	Geunab oeròë kamòë dja^{c} mita bòh-bòh kajèë lam oeteuën.
Ik wil voor mijn paard gras zoeken.	Lōn keumeung dja^{c} mita naleuëng eumpeuën goeda.
Hoeveel dagen heeft het niet geregend?	Ka padoem oeròë hana oedjeuën?
Het is niet waar wat zij van ons zeggen.	Kòn ban djih kheun keu kamòë, (of) kòn ban peuneugah keu kamòë.
Deze weg splitst zich; waarheen moeten wij gaan?	Rèt meusimpang; hò geutanjòë dja^{c}?
Wie kan deze kist dragen?	Sòë djeuët mè peutòë njòë?
Haal water om mijne kleeren te wasschen.	Tatjò^{c} ië ngòn srah idja badjèë lōn.
Vraagt hem om een paar kippen; misschien geeft hij ze.	Talakèë ba^{c} gòbnjan manò^{c} doea bòh, kadang (alèh) geubri.
Wie mij niet volgen kan, moet hier blijven.	Sòë njang han é^{c} seutòt lōn, djih balé tinggaj di sinòë.
Ik laat hier twee mannen achter.	Lōn keubah oereuëng doea dròë di sinòë.
Na den dood des konings brak een oorlog uit.	Ɛòh maté radja phōn^{2} prang, (of beschaafder) Ɛòh beurangkat radja oe kandang phōn^{2} prang.
Wie heeft in den oorlog overwonnen?	Sòë njang meunang lam prang?

Waardoor zijn deze lieden ziek geworden?	Peuë sabab djeuët gòb njòë sakét?
Er is iemand, die U genezen kan.	Na sidròë oereuëng njang djeuët poepoeléh gata.

VERBETERING.

Op pag. 19 regel 5 v. o.: »fig. 6", lees: »fig. 11".

Verklaring der teekeningen.

Fig. 1: reuntjōng oelèë meutjanggè, zie sub »dolk".
» 2: reuntjōng oelèë poentōng, zie sub »dolk".
» 3: parang bakōng, » » »hakmes".
» 4: parang ikoe linòng, » » »
» 5: sikin panjang oelèë Peudada, zie sub »mes".
» 6: beulangkah of koelangkah Pasè (punt van een —). } zie sub »zwaard".
» 7: peudeuëng oelèë tapaᶜ goeda
» 8: peudeuëng oelèë geureupōng
» 9: kasòᶜ
» 10: gliwang tjòt (tjòᶜ) jang
» 11: ladiëng
» 12: gliwang teubaj oedjōng
» 13: gliwang poetjōᶜ meukawét
» 14: roedōih of gliwang pèh Lam Triëng
» 15: gliwang lipéh oedjōng
» 16: tarah badjòë

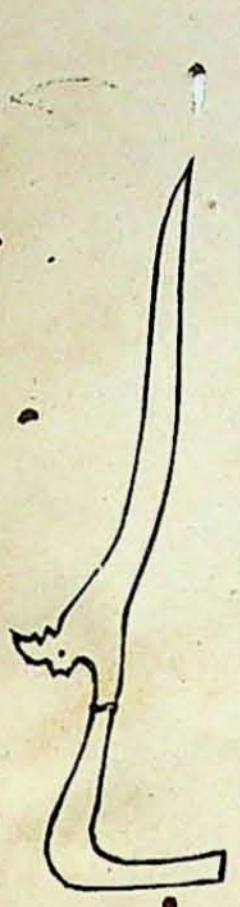

1

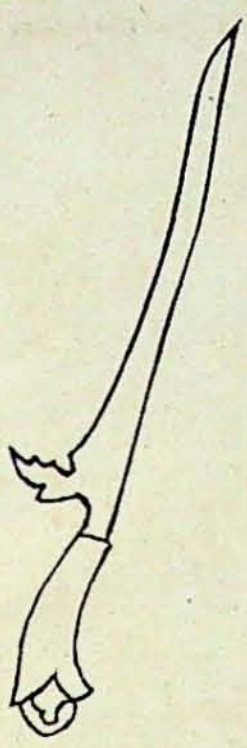

2

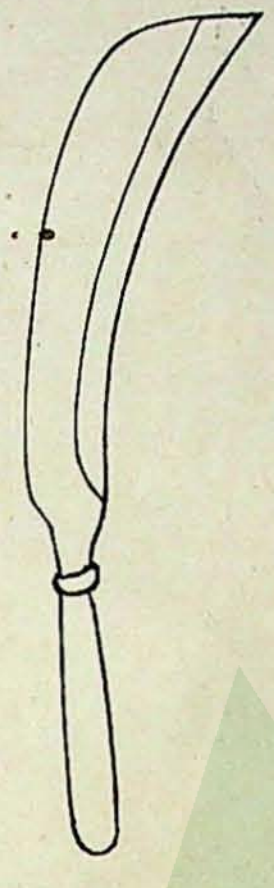

3

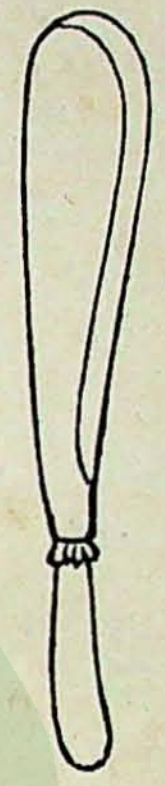

4

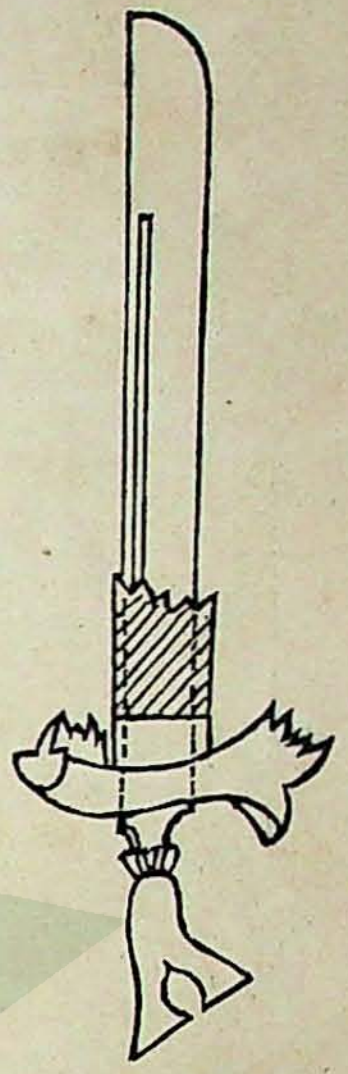

5

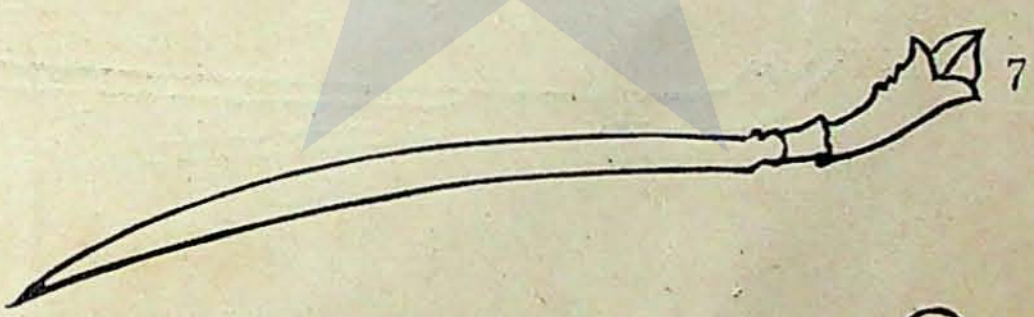

7



6



8



9



10

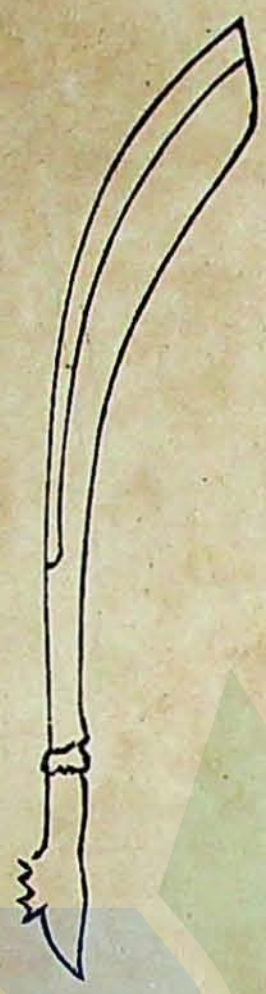

11

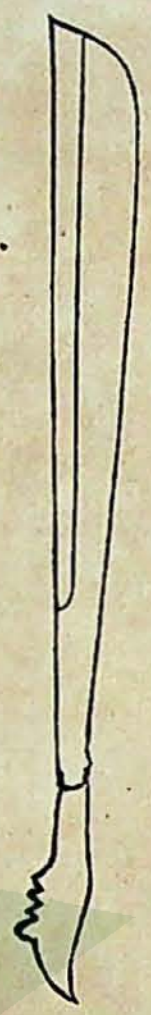

12

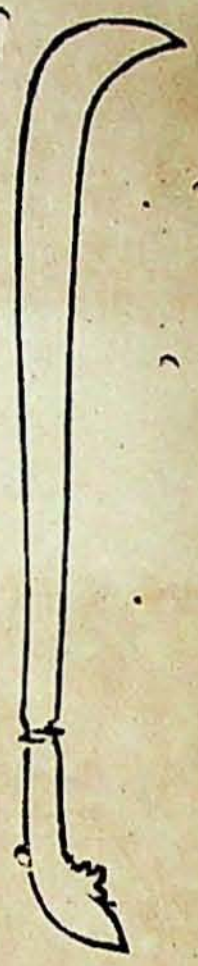

13

14



15

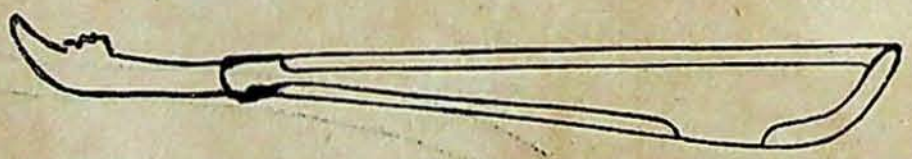

16

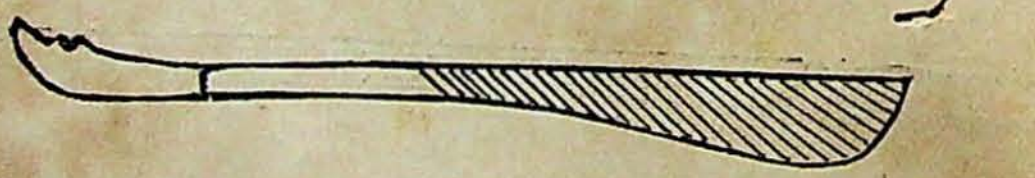

Tanggal :
Iden IL : 00001989921
NO. Induk : 2018001030306 68
BIB-ID : 0010-0918003433
Beli/Hadiah :

SLAMET A.
TGL : 23-4-19
PARAF : .....